

T.C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Psikoloji Anabilim Dalı
Klinik Psikoloji Bilim Dalı

ÇOCUK VE ERGENLERİN ÖFKE KONTROL
DÜZEYLERİ ÜZERİNDE EBEVEYN TUTUMLARININ
ETKİSİ

Yüksek Lisans Tezi

Pelda GÜL

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Deniz YILDIZ

İstanbul – 2021

TEZ TANITIM FORMU

- Yazar Adı Soyadı** : Pelda GÜL
- Tezin Dili** : Türkçe
- Tezin Adı** : Çocuk ve Ergenlerin Öfke Kontrol Düzeyleri Üzerinde Ebeveyn Tutumlarının Etkisi
- Enstitü** : İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
- Anabilim Dalı** : Psikoloji
- Tezin Türü** : Yüksek Lisans
- Tezin Tarihi** : 23.06.2021
- Sayfa Sayısı** : 90
- Tez Danışmanları** : Dr. Öğr. Üyesi Deniz YILDIZ
- Dizin Terimleri** : Öfke, Öfke Kontrolü, Ebeveyn Tutumları
- Türkçe Özet** : Çocuk ve ergenlerin öfke kontrol düzeyleri üzerinde ebeveyn tutumlarının etkisinin incelenmesi amacıyla yapılan çalışma sonucunda sürekli öfke, kontrollü öfke, içte tutulan ve dışa vurulan öfke düzeyleri üzerinde demokratik ebeveyn tutumu, otoriter ebeveyn tutumu, izin verici ebeveyn tutumu ve koruyucu ebeveyn tutumlarının etikili olduğu tespit edilmiştir.
- Dağıtım Listesi** :
1. İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsüne
2. YÖK Ulusal Tez Merkezine

Pelda GÜL

T.C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Psikoloji Anabilim Dalı
Klinik Psikoloji Bilim Dalı

ÇOCUK VE ERGENLERİN ÖFKE KONTROL
DÜZEYLERİ ÜZERİNDE EBEVEYN TUTUMLARININ
ETKİSİ

Yüksek Lisans Tezi

Pelda GÜL

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Deniz YILDIZ

İstanbul – 2021

BEYAN

Bu tezin/projenin hazırlanmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının ederlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi tahrifat yapılmadığını, tezin/projenin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez/proje olarak sunulmadığını beyan ederim.

Pelda GÜL

.../.../2021



T.C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Pelda GÜL'ün "Çocuk ve Ergenlerin Öfke Kontrol Düzeyleri Üzerinde Ebeveyn Tutumlarının Etkisi" adlı tez çalışması, jürimiz tarafından Psikoloji Anabilim Dalı Klinik Psikoloji Bilim Dalı YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan

Dr. Öğr. Üyesi Deniz YILDIZ
(Danışman)

Üye

Doç Dr. Canan TANIDIR

Üye

Dr. Öğr. Üyesi Zeynep SET

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

... / ... / 2021

Prof. Dr. İzzet GÜMÜŞ
Enstitü Müdürü

ÖZET

Giriş ve Amaç: Öfke her insanda var olan ve bireyin ruh halini gösteren duygulardan biridir. Günlük hayatımızda önemli bir yere sahip olan öfke, doyurulmamış isteklere, istenmeyen sonuçlara ve karşılanmayan beklentilere verilen son derece doğal, evrensel bir tepkidir. Öfke farklı yoğunluklarda yaşanabilmektedir. Bazen kısa süreli, orta yoğunlukta ve hatta bu düzeyde yararlıyken, bazen de sürekli, şiddetli ve yıkıcı olabilmektedir. Öfke kontrolüne en önemli etki yaratan unsurlardan birisi olarak düşünülen ebeveyn tutumlarının incelenmesi ise çalışmanın amacını yansıtmaktadır.

Yöntem: Araştırma, tarama yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın örneklemini 8-18 yaş arasındaki çocuk ve ergenlerden meydana gelen 412 katılımcı oluşturmaktadır. Araştırmada araştırmacı tarafından hazırlanan sosyo-demografik veri formu, Sürekli Öfke (SL-Öfke) ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği (Öfke-Tarz) Ölçeği ve Ebeveyn Tutum Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma verilerinin analizinde betimsel analizler, T-Test ve ANOVA testi ile korelasyon analizleri kullanılmıştır.

Bulgular: Araştırmaya katılan çocuk ve ergenler %41.7 oranında 11-15 yaş aralığındadır. Araştırmada sürekli öfke alt boyutu ile izin verici tutum ($r: 0,191$; $p<0,05$), koruyucu tutum ($r: 0,145$; $p<0,05$) ve demokratik tutum ($r: 0,102$; $p<0,05$) arasında düşük düzeyli ve pozitif yönlü, otoriter tutum ile ($r: 0,341$; $p<0,05$) orta düzeyli ve pozitif yönlü, Kontrollü öfke alt boyutu ile koruyucu tutum ($r: 0,333$; $p<0,05$) ve demokratik tutum ($r: 0,537$; $p<0,05$) arasında orta düzeyli ve pozitif yönlü ilişki olduğu, dışa vurulan öfke alt boyutu ile izin verici tutum ($r: 0,219$; $p<0,05$), koruyucu tutum ($r: 0,145$; $p<0,05$) ve demokratik tutum ($r: 0,140$; $p<0,05$) arasında düşük düzeyli ve pozitif yönlü, otoriter tutum ile ($r: 0,348$; $p<0,05$) orta düzeyli ve pozitif yönlü ilişki olduğu ve içte tutulan öfke alt boyutu ile izin verici tutum ($r: 0,218$; $p<0,05$), koruyucu tutum ($r: 0,157$; $p<0,05$), demokratik tutum ($r: 0,263$; $p<0,05$) ve otoriter tutum ile ($r: 0,138$; $p<0,05$) arasında düşük düzeyli ve pozitif yönlü ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Sonuç: Araştırmada öfke kontrol düzeyleri ile ebeveyn tutumlarının yaş, ekonomik düzey, anne-baba öğrenim düzeyine göre farklılaştığı tespit edilmiştir. Aynı

zamanda çalışma sonucunda sürekli öfke, kontrollü öfke, içte tutulan ve dışa vurulan öfke düzeyleri ile ebeveyn tutumları arasında ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Öfke, Öfke Kontrolü, Ebeveyn Tutumları



SUMMARY

Introduction and Purpose: Anger is one of the emotions that exist in every person and show the individual's mood. Anger, which has an important place in our daily life, is an extremely natural and universal reaction to unsatisfied desires, unwanted consequences and unmet expectations. Anger can be experienced in different intensities. Sometimes it is short-term, moderate, and even beneficial at this level, while sometimes it can be continuous, severe and destructive. The examination of parental attitudes, which is considered to be one of the most important factors affecting anger control, reflects the purpose of the study.

Method: The research was carried out by scanning method. The sample of the study consists of 412 participants, children and adolescents aged between 8 and 18 years. In the study, the socio-demographic data form prepared by the researcher, The State-Trait Anger Scales and Anger Expression Scale (Anger-Style) Scale and Parental Attitude Scale were used. Descriptive analysis, T-Test and ANOVA test and correlation analysis were used in the analysis of research data.

Results: 41.7% of the children and adolescents participating in the study were between the ages of 11-15. In the study, it was determined that there was a relationship between parental attitudes and anger control levels. Accordingly, there was a low-level, positive relationship between the trait anger sub-dimension and permissive attitude ($r: 0.191; p < 0.05$), protective attitude ($r: 0.145; p < 0.05$), democratic attitude ($r: 0.102; p < 0.05$); moderate and positive relationship between trait anger subdimension and authoritarian attitude ($r: 0.341; p < 0.05$). There was a moderate and positive relationship between controlled anger subdimension and protective attitude ($r: 0.333; p < 0.05$) and democratic attitude ($r: 0.537; p < 0.05$). There was a low-level and positive relationship between the expressed anger sub-dimension and the permissive attitude ($r: 0.219; p < 0.05$), protective attitude ($r: 0.145; p < 0, 05$) and democratic attitude ($r: 0.140; p < 0.05$). There was a moderate-level and positive relationship between expressed anger sub-dimension and authoritarian attitude ($r: 0.348; p < 0.05$); and a low-level and positive relationship between anger-held sub-dimension and permissive attitude ($r: 0.218; p < 0.05$), protective attitude ($r: 0.157; p < 0.05$), democratic attitude ($r: 0.263; p < 0.05$) and authoritarian attitude ($r: 0.138; p < 0.05$).

Conclusion: In the study, it was determined that anger control levels and parental attitudes differ according to age, economic condition, father and mother's education level. At the same time, it was concluded that there was a relationship between parental attitudes and trait anger, controlled anger, internal and expressed anger levels.

Keywords: Anger, Anger Control, Parental Attitudes



İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
SUMMARY	iii
İÇİNDEKİLER	i
KISALTMALAR	iii
TABLolar LİSTESİ.....	iv
EKLER LİSTESİ	vi
ÖN SÖZ.....	vii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN GENEL ESASLARI

1.1. Problem Durumu	2
1.2. Ana ve Alt Problemler.....	3
1.3. Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	3

İKİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Öfke ve Öfke Kontrol Kavramı.....	5
2.1.1. Öfkenin Tanımı.....	5
2.1.2. Öfkenin İşlevi	6
2.1.3. Öfke Belirtileri.....	8
2.1.4. Öfkenin Nedenleri ve Boyutları.....	9
2.1.5. Öfkeye Yönelik Kuramsal Yaklaşım.....	12
2.1.5.1. Biyolojik/İçgüdüsel Yaklaşım	12
2.1.5.2. Psikanalitik Yaklaşım	12
2.1.5.3. Davranışçı Yaklaşım	13
2.1.5.4. Bilişsel Davranışçı Yaklaşım.....	13
2.1.5.5. Sosyal Yapısalcı Yaklaşım	14
2.1.5.6. İnsancıl ve Varoluşçu Yaklaşım	14
2.1.5.7. Gestalt Yaklaşımı.....	15
2.1.6. Gelişimsel Açıdan Öfkenin İncelenmesi	15
2.1.7. Öfke Kontrolü.....	17
2.1.8. Öfke ile Başetme Yöntemleri	18

2.2. Ebeveyn Tutumu	21
2.2.1. Ebeveyn Kavramı	21
2.2.2. Çocuk-Ebeveyn İlişkisi.....	21
2.2.3. Ebeveyn Tutumunu Etkileyen Faktörler.....	23
2.2.3.1. Ruhsal Etmenler.....	23
2.2.3.2. Ekonomik Etmenler	23
2.2.3.3. Eğitim.....	24
2.2.3.4. Kendi Yetiştirilme Biçimleri.....	25
2.2.3.5. Ebeveynler Arası İlişki	26
2.2.3.6. Kültürel Değerler	27
2.2.4. Ebeveyn Tutumları	28
2.2.4.1. Demokratik Ebeveyn Tutumu.....	29
2.2.4.2. Otoriter Ebeveyn Tutumu	29
2.2.4.3. Koruyucu/İstekçi Ebeveyn Tutumu	30
2.2.4.4. İhmalkar Ebeveyn Tutumu	31
2.2.5. İlişkili Çalışmalar.....	32

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli	34
3.2. Evren ve Örneklem.....	34
3.3. Araştırmanın Sınırlılıkları	34
3.4. Araştırmanın Varsayımları	34
3.5. Veri Toplama Araçları.....	34
3.6. Verilerin Analizi.....	35

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM BULGULAR

BEŞİNCİ BÖLÜM TARTIŞMA VE YORUM

SONUÇ VE ÖNERİLER.....	59
KAYNAKÇA	61
EKLER.....	68

KISALTMALAR

DSM	:	Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders
SÖÖTÖ	:	Sürekli öfke ve öfke ifade tarz ölçeği
SPSS	:	Statistical Package for Social Sciences



TABLolar LİSTESİ

Tablo 1.	Yaş'a göre dağılım.....	37
Tablo 2.	Anne eğitim durumlarına göre dağılım	37
Tablo 3.	Baba eğitim durumlarına göre dağılım.....	38
Tablo 4.	Ekonomik seviye durumlarına göre dağılım	38
Tablo 5.	Anne baba ilişki durumlarına göre dağılım.....	38
Tablo 6.	Araştırmaya dahil olan katılımcıların Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği (SÖÖTÖ) puanlarının cinsiyetlerine göre farklılık analizine dair bağımsız T-Testi tablosu	39
Tablo 7.	Araştırmaya dahil olan katılımcıların ebeveyn tutumlarının cinsiyetlerine göre farklılık analizine dair bağımsız T-Testi tablosu.....	39
Tablo 8.	Araştırmaya dahil olan katılımcıların Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği (SÖÖTÖ) puanlarının yaşlarına göre farklılık analizine dair Tek Yönlü ANOVA tablosu	40
Tablo 9.	Araştırmaya dahil olan katılımcıların ebeveyn tutumlarının yaşlarına göre farklılık analizine dair Tek Yönlü ANOVA tablosu	41
Tablo 10.	Araştırmaya dahil olan katılımcıların Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği (SÖÖTÖ) puanlarının anne öğrenim durumlarına göre farklılık dair Tek Yönlü ANOVA tablosu.....	42
Tablo 11.	Araştırmaya dahil olan katılımcıların ebeveyn tutumlarının anne öğrenim durumlarına göre farklılık analizine dair Tek Yönlü ANOVA tablosu	43
Tablo 12.	Araştırmaya dahil olan katılımcıların Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği (SÖÖTÖ) puanlarının baba öğrenim durumlarına göre farklılık analizine dair Tek Yönlü ANOVA tablosu	45
Tablo 13.	Araştırmaya dahil olan katılımcıların ebeveyn tutumlarının baba öğrenim durumlarına göre farklılık analizine dair Tek Yönlü ANOVA tablosu	46
Tablo 14.	Araştırmaya dahil olan katılımcıların Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği (SÖÖTÖ) puanlarının ekonomik seviyelerine göre farklılık analizine dair Tek Yönlü ANOVA tablosu	47
Tablo 15.	Araştırmaya dahil olan katılımcıların ebeveyn tutumlarının ekonomik seviyelerine göre farklılık analizine dair Tek Yönlü ANOVA tablosu	48
Tablo 16.	Araştırmaya dahil olan katılımcıların Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği (SÖÖTÖ) puanlarının anne baba ilişki durumuna göre farklılık analizi	49
Tablo 17.	Araştırmaya dahil olan katılımcıların ebeveyn tutumlarının anne baba ilişki durumuna göre farklılık analizi	50

Tablo 18. Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği (SÖÖTÖ) puanları ile ebeveyn tutumları arasındaki ilişki analizi.....	51
--	----



EKLER LİSTESİ

EK-A: SOSYO-DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER FORMU.....	68
EK-B: SÜREKLİ ÖFKE (SL-ÖFKE) VE ÖFKE İFADE TARZI ÖLÇEĞİ (ÖFKE-TARZ).....	69
EK-C: EBEVEYN TUTUM ÖLÇEĞİ.....	71



ÖN SÖZ

Bu çalışmanın yürütülmesinde ve teze dönüşüm aşamasında katkılarını esirgemeyen tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Deniz YILDIZ'a çok teşekkür ederim.



GİRİŞ

Çocuk ve ergenlerin öfke kontrolü ve öfkeyi yaşama biçimleri farklılık göstermektedir. Bu farklılıklara en çok etki eden çocukların bebeklikten itibaren ebeveynleriyle olan ilişkisi olduğu düşünülmektedir. Ebeveynlerin tutum ve davranışlarının çocukların bütün yaşamına tesir ettiği düşünüldüğünde öfkeyi öğrenme ve yansıtma biçimleri de bu tutum ve davranışlardan etkilenmektedir.

Bu çerçevede gerçekleştirilen çalışma beş bölümde ele alınmıştır. Birinci bölümde çalışmanın problem durumu ile ilgili bilgiler, araştırmada cevabı aranacak olan alt problemler ve çalışmanın amacı ile önemine dair bilgiler yer almaktadır.

İkinci bölümde araştırmada ele alınan değişkenler olarak ilk olarak öfke kavramı ile ilgili literatüre dair bilgilere yer verilmiştir. Bu kısımda öfke kavramının tanımına, öfkenin işlevine, öfke belirtilerine, öfkenin nedenleri ve boyutlarına, öfkeye yönelik kuramsal yaklaşımlara, gelişimsel açıdan öfkenin incelenmesine, öfke kontrolü kavramına ve öfke ile başetme yöntemlerine değinilmiştir.

İkinci bölümde ebeveyn tutumu ile ilgili olan kısımda ise ebeveynlik kavramına, çocuk-ebeveyn ilişkisine, ebeveyn tutumunu etkileyen faktörlere ve ebeveyn tutumlarına yer verilmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde çalışmanın yöntemine, araştırmanın modeline, evren ve örnekleme, araştırma sınırlılıkları ve varsayımlarına, veri toplama araçlarına ve verilerin analizine yer verilmiştir.

Çalışmanın dördüncü bölümünde ise araştırma sonucundaki veriler kapsamında elde edilen bulgulara ve tablolara yer verilmiştir.

Çalışmanın beşinci ve son bölümünde bulgular sonucunda yapılan yorum ve tartışma bölümüne yer verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN GENEL ESASLARI

1.1. Problem Durumu

Bir arada veya tek başına gerçekleşen davranışların toplamından meydana gelen ve çocuğun davranışlarını yönlendirmede araçsal nitelik taşıyan davranışlar bütününe ebeveynlik denir. Eşlerin gebeliğe karar vermeleri ile başlayan ebeveynlik yaşam boyu devam eder. Ebeveynlik insanların yalnızca anne/baba olmaları değil, yapmaları gereken bir görevdir. Anne-baba olmak davranış ve fiil gerektirir. Ebeveynlik, çocuk yetiştirmekte olan aileler ve bu çabanın öznesi olan çocuklar için önemli bir olgudur. Çocuk, yapı itibariyle anne, baba ve varsa kardeşlerden oluşan bir grubun içine doğar ve bu grup onun ilk sosyal çevresidir. Çocuğu yetiştiren, doğru-yanlış, iyi-kötü kavramlarını öğreten ve çocuğa hayatı boyunca etki edecek zemini hazırlayanlar ebeveynlerdir. Bu nedenle çocuğun ebeveyni ile olan ilişkisi, ilişkinin niteliği ve mahiyeti kritik derecede önemlidir. Çocuğun değerler sistemini, hayatta tutunduğu kökleri ebeveynleri ona verir (Kapıkıran, 2005, s. 41).

Çocuğun; sorumluluk, iş başarma, sevme, güven, ait olma, saygı, özgürlük gibi psikososyal ve kişilik gelişiminin yanında beslenme, barınma, uyku, dinlenme gibi fizyolojik ihtiyaçları da ebeveynler tarafından karşılanır. Görüldüğü gibi çocuk tüm ihtiyaçlarını bir döneme kadar ebeveynleri aracılığıyla karşılar (Öksüz, 2002, s. 19).

Kişilik gelişimi, psikososyal gelişim gibi çocuğun yetişmesi ve insanın gelişmesi üzerine ne kadar farklı yaklaşım olursa olsun hepsinin ortak noktası; çocuğun yaşamında hayatının ilk yıllarının oldukça etkili olduğudur. Yaşamın ilk yıllarının kişiliğin temeli olduğu perspektifinden düşünüldüğünde ebeveyn-çocuk ilişkisinin ne derece kritik olduğu görülür. Yaşamın ilk yılları kişiliğin temelidir ve kişi yaşamının ilk yıllarını ebeveynleriyle geçirir. O halde ebeveyn-çocuk ilişkisi kişinin karakterinin temelini teşkil eder. Bu durum da bireylerin bir çok psikolojik durumuna doğrudan etki etmektedir (Öngider, 2013, s. 420).

Öfke her insanda var olan ve bireyin ruh halini gösteren duygulardan biridir. Günlük hayatımızda önemli bir yere sahip olan öfke, doyurulmamış isteklere, istenmeyen sonuçlara ve karşılanmayan beklentilere verilen son derece doğal, evrensel bir tepkidir. Öfke farklı yoğunluklarda yaşanabilmektedir. Bazen kısa süreli, orta

yoğunlukta ve hatta bu düzeyde yararlıyken, bazen de sürekli, şiddetli ve yıkıcı olabilmektedir. Öfkenin olumsuz olarak değerlendirilmesi, ifade etme tarzından kaynaklanmaktadır. Çünkü bir çok insan öfke ifadesi nedeniyle çeşitli sorunlar yaşamaktadır. Öfke en uygun şekilde ve doğru zamanda ifade edilmediğinde bireyin yaşamında uyumsuzluklara neden olabilir. Bir başka ifadeyle öfkenin bastırılması, kin ve nefret duygularına dönüştürülmesi, saldırganlıkla yansıtılması, bireyin kendisine ve çevresine zarar vermesine neden olmaktadır (Öksüz, 2002, s. 19).

1.2. Ana ve Alt Problemler

Araştırmanın ana problemi çocuk ve ergenlerin öfke kontrol düzeyleri ile ebeveyn tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Araştırmada cevabı aranacak alt problemler ise şu şekildedir:

- Çocuk ve ergenlerin öfke kontrol düzeyleri sosyo-demografik özelliklerine göre farklılaşmakta mıdır?
- Çocuk ve ergenlerin ebeveyn tutumları sosyo-demografik özelliklerine göre farklılaşmakta mıdır?

1.3. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Öfkeyle olumlu baş etme yöntemleri geliştirilmediğinde bireyde, çeşitli sağlık problemlerinin ortaya çıktığı, fiziksel yakınmaların, kas gerginliğinin ve ağrının arttığı, olumsuz benlik kavramının oluştuğu ve sigara içme, alkol alma, ilaç tüketme, yeterinden az yada çok beslenme gibi olumsuz davranışların arttığı belirlenmiştir (Serin ve Genç, 2011, s. 248). Var olan sağlık sorunlarının veya olabilecek sağlık sorunlarının azaltılması ve engellenmesi için bireylerin, öfke duygusunu tanımaları ve yaşam tarzında değişim oluşturmaları gerekmektedir. Öfkeyi etkileyen birçok etken olabileceği gibi çocuğun yetişmesindeki en büyük etken olan ebeveynlerin çocuklarına karşı olan tutumlarının olduğunu söylemek mümkündür (Kılıçarslan ve Atıcı, 2017, s. 21). Bu bağlamda çalışmada çocuk ve ergenlerin öfke kontrol düzeyleri ile ebeveyn tutumları ilişkisi incelenmiştir.

Bu çerçevede araştırmada sınanacak olan hipotezler şu şekildedir:

H_1 : Çocuk ve ergenlerin öfke kontrol düzeyleri ile ebeveyn tutumları arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H₂: Çocuk ve ergenlerin öfke kontrol düzeyleri sosyo-demografik özelliklere göre anlamlı olarak farklılık göstermektedir.

H₃: Çocuk ve ergenlerin ebeveyn tutumları sosyo-demografik özelliklere göre anlamlı olarak farklılık göstermektedir.



İKİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Öfke ve Öfke Kontrol Kavramı

2.1.1. Öfkenin Tanımı

Kültürel sınırlaması olmayan bir duygu olarak öfke, tüm insanlar için genel bir tanımı yapılması mümkün olmayan bir davranış türüdür. 1988 yılında basılmış Türk Dil Kurumu tanımına göre öfke, incinme, engellenme veya gözdağı karşısında kişinin gösterdiği saldırganlık tepkisidir. Öfke kavramının tanımını genişleterek yapan Budak'a (2000) göre ise öfke; tehdit edilme, kısıtlanma, saldırı altında olma, engellenme gibi durumlarda hissedilen, buna neden olan duruma veya bireye yönelik saldırgan davranışlarla meydana gelen yoğun ve olumsuz bir duygudur (Budak, 2000, s. 63.)

Zorlayıcı yaşam koşulları, güvenlik ve sosyal güvencelerin eksikliği, ekonomik koşullardaki yetersizlikler insanları daha gergin, sıkıntılı, çaresiz ve engellenmiş hissettirmektedir. Öfke, düşük seviyede bir rahatsızlık hissetmekten, nefret ve şiddete kadar uzayabilen zihinsel, fiziksel ve duygusal faktörleri olan bir duygulanım durumudur. Ayrıca gerçekte olan sorun, günlük hayatta karşılaşılan sorunlardan çok, kişilerin içlerinde olan ve hissettikleri öfke ve bu öfkenin şiddeti ile bu duygu üzerinde kontrol sahibi olup olmadıklarıdır. Öfkenin süresine göre öfke şekli durumluk ve sürekli olarak ikiye ayrılmaktadır. Durumluk öfke, kişinin amacına doğru giderken yaptığı şeylerin engellenmesi ya da haksızlığa uğraması durumunda ortaya çıkan gerginlik, sinirlilik gibi bireysel duygunun yaşanmasıdır. Sürekli öfke ise yaşadıkları karşısında kişinin öfke seviyesinin sürekli ve yükselmekte olmasına denmektedir. Öfke kavramı hakkında geniş bir araştırma yapılması ve öfke duygusunun tek başına incelenmeye başlanması 1970'li yıllara rastlanmaktadır. Öfke kavramı ile ilgili kapsamlı ilk bilimsel incelemeyi yapanlardan Novaco'ya (1975) göre, öfke ve kavramsal olarak öfke, uzun bir süre psikolojide bir problem olarak görülmemiş ve araştırmacılar tarafından göz ardı edilmiştir. Çünkü öfke davranışı uzun bir zaman saldırganlığın sonucu olarak yorumlanmıştır. Bunun yanı sıra öfke davranışı kişiye özgüdür ve bireyden bireye farklılık gösterebilmektedir. Öfke davranışı kişiye özgü olduğu için de öfke tam olarak nitelendirilememiştir (Novaco, 1975, s. 14).

Öfke, saldırganlık ve şiddetin altında yatan önemli etkenlerdendir. Öfke duygusu, kişi tarafından kontrol dışı olan ve zarar verici bir tarzda hareketlere yansiyarak saldırgan ve tahribe neden olan tepkilere dönüşme potansiyeline sahiptir. Öfke birçok şekilde ifade edilebilmektedir. Bazı durumlarda insan bedeninin verdiği fiziksel tepkilerden izlenebilse de, bazı durumlarda da aşırı bastırma nedeni ile hiçbir belirgin işaret taşımayabilir. Öfke duygusu gibi öfke davranışları da öğrenilmiş davranışlardır ve bu davranışlar yapıcı, sağlıklı ve olumlu davranışlara dönüştürülebilir (Deffenbacher, 1999, s. 212).

Öfke, saldırı davranışına yol açan bir aracı duygu olup, suça varabilecek hareketler için ön ayak olan, kimi zaman ciddi derecede şiddet içeren suçlara neden olan ve kişiler arası yaşanabilen bir duygudur. Öfkenin planlanmamış olarak ortaya çıktığını belirten Törestad (1990) öfkenin genellikle eleştirilme hatta küçümsenme, engellenme ve haksızlığa uğrama gibi nedenlerle hissedilebildiğini belirtmiştir. Hoş olmayan ve ciddi sonuçlara neden olabileceğini ifade eden Gazda (1995)'ya göre, öfke duygusu ya sonuç ya da neden olabilmektedir. Genellikle ikinci bir duygu olarak hissedilir ve bu genellikle diğer etmenlerin etkisiyle meydana gelir. Yani aslında öfke, başka duyguların (korku, üzüntü, nefret, kaygı, vb.) sonucunda ortaya çıkabilmektedir (Gazda, 1995, s. 52).

2.1.2. Öfkenin İşlevi

Öfkenin olumlu işlevleri

Öfke denilince akla çoğunlukla olumsuz sonuçlar gelmesine rağmen, öfkenin bireyi motive eden ve bireyin amacına ulaşmasını sağlayan olumlu yönleri de bulunmaktadır. Öfke, bireyin zarar göreceği durumlarda bireyi hazırlamakta ve korumaktadır (Aydın, 2005, s. 37). Ayrıca yapılan çalışmalar sonucunda, bireyin öfkesini yönelttiği kişilerin hatalarını anlamalarına yardım ettiğini, öfkelenen bireyle olan ilişkilerinin daha çok kuvvetlendiğini ve onlara karşı saygılarının arttığını ifade etmişlerdir. Yaşanılan öfke duygusu bireye, hayatındaki bazı durumların değişmesi gerektiğini ifade ederek, bireyin daha iyi şartlarda hayatını sürdürmesine yardımcı olmaktadır. Ayrıca öfke duygusu, bireyin kendini bir birey olarak görmesine, kendine önem vermesine ve haklarını üstlenmesine de yardımcı olmaktadır. Öfke duygusu, kişinin haklarının ihlal edildiği, istek ve gereksinimlerinin giderilmediği, engellendiği

durumlarda bireye sinyal gönderir. Dolayısıyla bu tarz durumlarla karşılaşıldığında bireyin kendini savunması için bireyi uyarmaktadır (Yavuz, 2004, s. 52).

- Öfkelenen birey, kendinde enerji hissederek.
- Saldırganlık, içsel ve öğrenilen bir uyaran olarak ele alındığında, bireyin eyleme geçmesi için motivasyon ve güç sağladığı düşünülebilir.
- Bireyin yaşadığı anksiyeteyi dışarıdan gelen saldırıya dönüştürerek, egoya karşı kendisini savunmasına yardımcı olur.
- Bireyin birden çok yaşantıladığı eylemlerin etkisini azaltarak acı çekmesine mâni olur.
- Bireyin etrafındakilere karşı duyduğu negatif duyguları açıklamasına yardım eder.
- Bireyin stresle mücadele etmesinde, başta bir provokatör olarak durumu ayrıştırır.

Novaco (1976), öfkenin insan hayatındaki işlevlerini beş maddede belirtmiş, bireye güç verdiğini, bireyin yaşadığı duyguları daha da kabarttığını, kötü davranışları önlediğini, başkalarına karşı kötü, olumsuz bir takım duyguların ortaya çıkmasını kolaylaştırdığını, bireyin egosunun incinmesine karşı bir korunma ve savunma yarattığını, kişinin yaşadığı kaygının içinden dışarıya çıkmasına yaradığı ve kişiyi hedeflerine ulaştırma kısmında daha atılgan ve cesur hale getirdiğini vurgulamıştır (Novaco, 1976, s. 329).

Öfkenin olumsuz işlevleri

Öfkenin şiddetli bir biçimde yaşanması ve kişinin öfkesini doğru bir biçimde ifade edememesi hem kişinin enerjisini tüketmekte hem de eylemlerini denetim altına almasını zorlaştırmaktadır. Yaşantılanan kızgınlık ve incinme duygularıyla bireyin diğer insanlarla ilişkilerini etkilemekte ve sosyal izolasyon yaşamasına sebep olmaktadır. Bireyin öfkesini saldırganlığa dönüştürmesi, tehlikeli durumlarla karşı karşıya kalmasına sebep olabilmektedir. Bu tehlikeli durumların başında da bireyin kendisine verdiği zararlar bulunmaktadır. Bireyler öfkelendiklerinde yoğun bir enerji oluşturmakta ve bu enerjiyi dışarıya yanlış yöntemlerle çıkardığında ise kişide ruhsal ve bedensel açıdan sorunların meydana gelmesine sebep olabilmektedir. Yaşanan ruhsal gerginlik neticesinde birey migren, mide hastalıkları ve ruhsal sorunlar gibi problemler yaşayabilmektedir. Kişiler öfkelendikleri sırada bazı davranışlar

sergilemektedir. Sergilenen bu davranışlar bazen; bağırma, küfretme, bir şeyler fırlatma gibi olurken, bazen de susma, olayı yok sayma gibi davranışlar olabilmektedir. Kişinin öfkesini bu iki şekilde de ifade etmesi, sağlıklı bir yöntem değildir ve problemlerine karşı çözüm bulmasına yardımcı olmamaktadır. Ayrıca kişinin sergilediği bu davranışlar, çevresindeki bireylerle sorun yaşamasına sebep olabilmektedir (Yavuz, 2004, s. 78).

Öfke bireyleri bilişsel açıdan da etkilemektedir. Öfkelenen kişiler yaşadıkları durumları negatif olarak değerlendireceğinden, bireylerin mantıklı düşünmesine engel olacaktır. Bu sebeple bireylerin öfkelenedikleri sırada vermiş oldukları tepkileri, sağlıklı olmayan tepkilerdir. Bu tepkiler sebebiyle kişiler çevresindeki bireylerle sorunlar yaşayabilmektedir (Yavuz, 2004, s. 38).

2.1.3. Öfke Belirtileri

Öfke konusunda önemli çalışmalar yapmış olan Deffenbacher öfkenin 3 çeşit uyarıyla ortaya çıktığını öne sürmüştür (Deffenbacher, 1999, s. 239)

Bunlardan ilki bir dış uyaran sonucunda gelişen öfkedir. Trafiğin sıkışık olması durumunda öfkelenmek, zamanında uyanamayıp işe geç kalmak, bilgisayarın ya da arabanın çalışmaması gibi örnekler verilebilir.

İkinci olarak öfke, çevrede gelişen olaylar ve öfkeyle ilişkili geçmiş tecrübelerin kombinasyonu sonucunda ortaya çıkar. Bunun en güçlü örneklerinden biri posttravmatik stres bozukluğu olan bireylerdir. Başka bir örnek ise bir sürücünün kamyon kullanan kişilere duyduğu öfkenin altında geçmişte bir kardeşinin kamyonla çarpışması sonucunda trafik kazasında ölmüş olması yatabilir. Bir kadının kocasının başka kadınlarla konuşması karşısında duyduğu öfkenin altında, geçmişte babası tarafından terkedilen annesiyle aynı kaderi paylaşma düşlemleri olabilir.

Üçüncü olarak öfke, bir iç uyaran ile ortaya çıkabilir. Geçmişte yaşanan bir olayın akla gelmesi kişide öfke uyandırabilir. Kişi eleştirilmekten ve reddedilmekten korktuğu için öfkeli davranışlar sergileyebilir (Deffenbacher,1999, s. 239).

Öfke öncesi durumdaki duygulanımı, kişinin öfke ifadesinin nasıl olacağını, şiddetini ve ne kadar süreceğini önemli ölçüde etkiler. Kişinin yaşadığı durumdan önceki ruh hali ya da öfkeli olma durumu yaşanan olaya karşı verilen tepkiyi şiddetlendirebilir. Kişinin öfke hissettiği durumla yaşadığı durum arasında benzerlik olması gibi bir şart yoktur. Bu artırıcı etki sadece olay öncesindeki öfkeli olma

durumuyla ilişkili değildir. Kişiyi rahatsız eden herhangi duygusal durum ya da fiziksel durum da kişilerin olaylara verdiği tepkileri artırabilir. Birçok insan stresli, aç ya da uykusuz olduğu zamanlarda daha öfkeli olduğunu söyler. Başka bir örnek vermek gerekirse kötü bir haber alan ya da kötü bir olay yaşayan bir sürücünün, trafikteyken önündeki sürücünün yol vermemesi nedeniyle öndeki sürücüyü yaralaması ve hatta öldürmesi buna örnek verilebilir (Zillmann, 1971, s. 420).

Öfke, kişinin uzun vadede oluşan bilişsel özelliklerinden etkilenir. Öfke, sıklıkla kişinin ego bütünlüğünü tehdit eden durumlarda tetiklenir. Beck (1976), bireyin kişisel alanına müdahale edilmesi şeklinde algıladığı olayların öfkeyi tetiklediğini söyler. Bireyin bir amaca yönelik davranışının engellenmesi ya da yaşam kurallarının ve davranış kurallarının ihlal edilmesi de bireyi öfkelenendirir. Bu anlatılan durumların çok yoğun hissedilmesi kişide işlevsiz bir öfkenin doğmasına yol açar. Bireye yapılan dayatmalar, bireyin tercihlerine karşılık gelmezse beklentiler ve istekler karşılanamaz. Amaca yönelik davranış artık arzulanan bir sonuç değil, bir zorunluluktur (Beck, 1976 s.107). Yani, bireyin öfkesinin varlığı, şiddeti, uygun ya da aşırı/işlevsiz olması; bireyin sınırları, ego bütünlüğü, bilişsel şemaları, hedefe yönelik davranışlar hakkındaki tutumları tarafından şekillendirilir. Yukarıda bahsedilenler, öfkenin bireysel faktörlerden etkilendiği çerçeveyi anlatır (Dryden, 1990, s. 53).

Öfke öncesi durumu etkileyen bir diğer faktör de kişinin içselleştirdiği kültürüdür. Öfke, belli ortamlarda belli kişilere karşı ifade edilir. Bu da bireyin yaşadığı çevredeki deneyim ve gözlemleriyle olur. Klinikte öfkeyi anlamak için bu kültürel normlardan bağımsız düşünmemek gerekir. İşlevsiz öfke, kimilerinde kültürel normların öğrenilmemesinden doğar. Kimileri de bireyde çatışmaya sebep olan kültürel normları içselleştirdiği için patolojik bir öfke deneyimler. Ayrıca bireyler aktardıkları öfkenin ya da saldırgan davranışların pozitif sonuçlar doğurduğunu görürse, o kişilerde öfke ve saldırganlık davranışının ortaya çıkma olasılığı artar (Lazarus, 1991, s. 53).

2.1.4. Öfkenin Nedenleri ve Boyutları

Öfke her bireyin yaşantıladığı, doğal bir duygudur. Öfkeye sebep olan etkenler araştırıldığında, tek bir nedene bağlı olarak meydana gelmediği bulunmuştur. Fakat engellenmenin, öfkeyi en sık ortaya çıkaran etken olduğu bilinmektedir (Averill, 1983, s. 1151). Engellenme, kişinin sahip olmayı dilediği bir objeye, ulaşmayı arzuladığı bir

gayeye ulaşmasının veya ihtiyaçlarının karşılanmasının alıkonulduğu zaman meydana gelen duygudur. Bireylerin yaşamlarının her evresi, öfkelenmelerine sebep olan kendi yaşamlarına mahsus engellenmeleri barındırmaktadır (Atamer ve Oral, 2004, s. 48)

Çocukluk çağındaki eğitim, yetiştirme ve çocuğun arzularının önüne geçen yasaklamalar, öfkelenmesine sebep olur. Örneğin, çocuğun şeker yemesine izin vermeyen anne, çocuğunu öfkelenendirir. Ergenler ise, iki durum arasında kalırlar; bir yandan ailesinden ayrılıp özgürlüğüne kavuşmayı arzularken bir yandan da güvenlik ve destek gereksinimlerinin karşılanması için ebeveynlerine ihtiyaç duymaktadırlar. Ergenlerin bu şekilde bir çatışma yaşamaları, öfkelenmelerine neden olmaktadır. Ayrıca ergenlerin bedensel veya sosyal etkinlikleri sınırlandırıldığında ve sosyal pozisyonlarına yönelik bir saldırı yaşandığında öfkelenmeleri bilinmektedir. Erişkinlik dönemlerinde ise, rekabet koşulları ve sorumluluklardan kaynaklanan problemler bireyleri engeller ve öfkelenmelerine neden olur (Sukhodolsky, Kassino ve Gorman, 2004, s. 251).

Çoğunlukla bireyler meydana getirdiği olumsuz sonuçları görmediklerinden, kendi problemi olarak görmediklerini ifade etmişlerdir. Birey eğer etrafındaki kişilere veya bir duruma öfkeleniyorsa, öfkesinin sebebi o kişi ya da durumdur. Bu sebepten ötürü bireyin değil, onu öfkeleniren kişinin veya durumun değişmesi gerekir. Şayet öfkelenmesine sebep olan kişiler ve durumlar değişirse, birey öfke sorunu yaşamaz. Bireyler böyle düşündükleri için öfkeyi doğru bir biçimde ifade edemezler (Kassino ve Tafrate, 2006, s. 10).

- Kayıplar: Kişinin hayatında değeri olan ve sevdiği birinin vefatı, bedensel sorunlardan ötürü meydana gelen kayıplar, kişinin işinden ayrılması gibi durumlar kişide, acı, hüznün ve matem duygularının yaşanmasına sebep olur. Bu kaybetme durumlarıyla karşı karşıya kalan kişide öfkenin meydana gelebileceği atlanmamalıdır.
- Tehditler-Korkular: Kişinin etkisi altında kaldığı illegal durumlar, saldırıya uğraması, harp veya uzun müddet işinden ayrılması gibi olaylardan dolayı meydana gelen anksiyete, korku ve itimsizlik duygularının bir neticesi olarak öfke oluşabilmektedir.
- Engellenme: Kişinin ihtiyaçlarının karşılanmasına mâni olduğunda kişinin yaşadığı çaresizlik ve yetersizlik duygularının neticesinde öfke meydana gelir.

- Reddedilme: Kişinin başka bir kişi tarafından geri çevrilmesi durumunda yaşadığı alınma, değersiz hissetme ve düş kırıklığı neticesinde öfke meydana gelebilmektedir.
- Ellis'e göre, kişinin geri çevrilmesi neticesinde yaşadığı düş kırıklığına sebep olan olayın mantıksal bir açıklaması olursa, kişiler bu geri çevrilme durumuna öfkeyle yanıt vermeyeceklerdir (Özmen, 2006, s. 42).

Öfkenin temelinde; bireysel mükemmeliyetçilik, bireyin kendisini kanıtlama, etrafındaki kişiler tarafından doğrulanma arzusu ve insanların gözündeki şahsiyetinin zedelenmemesi gerektiği gibi bir görüşle karşılaşmıştır. Bu görüşlere göre, kişinin kendisini aşırı bir biçimde denetim altına alması ve “mükemmelini ben yapmalıyım” gibi bir meyil içinde bulunması neticesinde, öfkenin oluştuğu belirtilmiştir (Özer, 1994, s. 14).

Bazı uyarıcılar da öfkenin nedeni olabilmektedir. Bunlar; ses, aşırı bir ışık gibi birden ve umulmayan durumlardır. Bu tarz uyaranlara verilen tepkiler bireyden bireye göre farklılaştığı gibi, aynı bireyde de farklı zamanlarda değişik tepkiler gözlenebilmektedir. Verilen bu tepkiler, uyarının şiddetine bağlı olduğu gibi, kişinin fizyolojik yapısıyla da alakalı olabilmektedir. Ağrı çeken ve yorgun olan kişiler daha çabuk öfkelenmektedir. Ayrıca, süreğen kabızlık, alerjik sorunlar yaşayan bireylerin ve regli dönemindeki kadınların daha kolay ve yoğun bir biçimde öfkelenedikleri bilinmektedir (Demirçiler ve Mutlu, 2006, s. 18).

Gordon (1999) öfkeyi, buzdağı üzerinden örnek vererek ele almıştır. Buzdağının suyun üstünde kalan kısmına öfke demektir. Hâlbuki buzdağının suyun altında kalan kısmı daha büyüktür. Bir başka deyişle öfkenin meydana gelmesine sebep olan çoğu duygu suyun altında saklıdır. Suyun altında olan duygulara temel duygular denilmektedir. Temel duygular toplanıp, sertleşip, katılaştıkça buzdağının suyun üstünde kalan kısmını oluşturur. Temel duygular; haset, üzüntü, anksiyete, düş kırıklığı, yalnızlık gibi duygulardır. Bireylerin bir kısmı, öfkeyi buzdağının zirvesinde yaşantılar ve çözemediği duygulara sıkı sıkı tutunur. Hâlbuki öfkenin nedenlerini yok etmek için, suyun altında kalan buzdağının; ana duyguların anlaşılmasına ihtiyaç vardır. “Ben asla öfkelenmem”, “Çok az sinirlenirim. Fakat bir sinirlendim mi pimi çekilmiş bomba gibi olurum”, “Öfkemi kontrol edemiyorum.” Bu ifadeler gündelik hayatımızda kişilerin kendi öfkelerini anlatırken kullandıkları cümlelerden bazılarıdır.

Bu kullanılan cümleler, öfkemizi ve sebeplerini pek anlamadığımızı ortaya koymaktadır (Gordon, 1999, s. 82).

Kişilerin öfkeyi ifade etmek için yapmış oldukları davranışlar neticesinde, kişi önceki duygudurumuna dönüş yapabilir. Burada mühim olan, öfke duygusunun sebep olduğu enerjinin atılması için yapılan davranışın kişi tarafından istenmesidir. Ne var ki, kimi zaman bireyler öfkelerini doğru bir şekilde ifade etmek yerine, öfkelerini içe atarak, öfke denetimini sağlamaya çalışmaktadırlar. Öfkenin belirtilerinin meydana gelmesinde bireyin karakteri, cinsiyeti, yaşı vb. durumlar önemli faktörlerdendir. Bireyin inatlaşması, yemekten kesilmesi, suisid girişimi, saldırganlaşması, madde bağımlılığı, oç alma arzusu gibi unsurlarda öfkenin fizyolojik neticeleri olarak düşünülebilmektedir (Balkaya, 2001, s. 23).

2.1.5. Öfkeye Yönelik Kuramsal Yaklaşım

2.1.5.1. Biyolojik/İçgüdüsel Yaklaşım

Bu kuram, duygular açısından ilk kapsamlı açıklamayı yapması yönünden önem taşımaktadır. James-Lang kuramına göre çevresel uyarıcılar kişilerin bedensel tepkilerinin harekete geçmesine sebep olmaktadır. Örneğin, kişinin çevresinde gördüğü öfke veya korku yaratan bir durum, o kişinin bedensel yönden tepki göstermesine neden olmaktadır. Kişinin bu durumda gösterdiği fiziksel tepkiler; kalp atışında hızlanma, gözbebeklerinde büyüme, terleme ve hızlı nefes alıp verme şeklinde olmaktadır. Kişiler tarafından bu tepkilerin fark edilmesi de öfke ya da korku duygularının meydana çıkmasını sağlamaktadır. Bu açıklamada kısaca davranışların duygulardan daha önce gelip, duyguların meydana çıkmasını tetiklediği belirtilmektedir. Yani, kişilerin sergilediği davranışlar neticesinde duygular kendini göstermektedir (Özmen, 2006, s. 40).

2.1.5.2. Psikanalitik Yaklaşım

Psikanalitik yaklaşım denilince akla ilk gelen isim, Sigmund Freud'dur. Freud'a göre öfke içgüdüsel olarak ifade edilmektedir. Bireylerin, "yaşam içgüdü" ve "ölüm içgüdü" olmak üzere iki ana içgüdüyle dünyaya geldiğini söylemektedir. "Öfkenin" ve öfkenin davranışa dönüştüğü "saldırganlık" terimlerinin ölüm içgüdüyle alakalı olduğunu vurgulanmaktadır. Kurama göre, bu içgüdülerin bilinçdışında saklı olduğunu ve şayet bireyler öfkelerine sebep olanları fark ederlerse, öfkeyi çözümleyebileceklerini söylemektedir. Öfke duygusunun fark edilip çözümlenmesi

sağlıklı bir durumken, bastırılıp içe atılmasının sağlıklı bir durum olduğunu vurgulanmaktadır (Thomas, 1993, s. 28).

Öfke ve saldırganlık duyguları ölüm içgüdüleriyle ilişkili olduğuna göre, bu duygular da doğuştan sahip olduğumuz duygulardır ve dolayısıyla her yaşta görülebilir. Bireylerin oral dönemde saplanmasının ya da regrese olmasının temelinde saldırganlık eyleminin olduğu vurgulanmaktadır. Ayrıca bu dönemdeki tükürme, ağlama, ısırma öfkenin ve saldırganlığın ilk göstergeleri olarak kabul edilebilir. Öfke duygusu için anal dönem de önemlidir. Bu dönemle saldırganlık eğilimleri arasında iki önemli durum bulunur. Birincisi, kişinin kakasını tutmaması saldırgan bir eylem olarak ifade edilir. Diğer bir ifadeyle, kaka ile öfke aynı manadadır ve kaka, bireyin kızgınlık duygularını ifade etmesinde temel araç hâline gelir. İkincisi ise, kişinin anüs adalelerinin kontrolünü edinmesinden kaynaklanan güçlülük duygusudur. Fakat bu kontrolde ebeveyninin koyduğu kurallar sebebiyle tehdit altındadır. Çünkü tuvalet eğitiminin kazanılmasıyla her istediği yere, istediği zamanda yapmamayı öğrenmek zorunda kalmaktadır. Bu dönemdeki tuvalet eğitimlerinde özellikle annenin tutumu çok önemlidir. Bebeğin kakasını ertelemesi hususunda katı ve cezalandırıcı tutumlar, çocuğun öfkelenmesine sebep olmaktadır ve öfkesini yansıtmak isterse, kakasını tutmama eylemini gerçekleştirir. Bu tarz direnmelerle kakasını ebeveynine karşı cezalandırma yöntemi olarak uygulayan kişi, ileriki yaşamında öfkelenildiğinde öfkesini doğru bir tarzda ifade edemeyebilir. Bu kişiler ya öfkelerini içlerinde tutarlar ya da saldırgan bir tutumla ifade ederler (Köknel, 2000, s. 37)

2.1.5.3. Davranışçı Yaklaşım

Skinner, yapılan eylemlerde çevrenin etkisi olduğunu düşünmektedir. Öfke “engellenme” ve “saldırganlık” ile ilişkilidir. Kurama göre, saldırgan davranışlar çoğunlukla bireyler engellendikleri zaman meydana gelmektedir. Bu yaklaşıma göre, “öfke” ve “saldırganlık”a gösterilen tepkiler, başka eylemler gibi öğrenilmiştir. Özellikle bireyler bu saldırgan eylemleri etrafındaki insanlardan öğrenirler (Akt. Corey, 2005, s.249).

2.1.5.4. Bilişsel Davranışçı Yaklaşım

Bilişsel davranışçı görüş duygu, düşünce ve davranış arasındaki ilişkiyi açıklamaktadır. Bu kuramda bireyin düşünceleri, duygu ve davranışlarını etkisi altına almaktadır. Bu nedenle öfke duygusunun meydana gelmesinde kişinin olayları

algılama ve yorumlama biçiminin etkisi çok büyüktür. Bilişsel davranışçı yöntem, öfke kavramının, kişinin beklentilerinin, iç çatışmalarının ve negatif inançlarının bir neticesi olarak ortaya çıktığını belirtmiştir. Bu yöntem, kişilerin bazen birbirlerinin negatif ve aykırı olan inançlarını tetikleyip, bir şekilde öfkeyi ortaya çıkardığını savunmaktadır. Öfke duygusu bilişsel açıdan, negatif inançlar, düşmanca tarafların yansımaları; davranışsal açıdan ise öfke duygusunun meydana gelmesine sebep olan durumlara karşı gösterilen tepki biçimi olarak tanımlanmaktadır (Yavuzer ve Karataş, 2013, s. 117).

2.1.5.5. Sosyal Yapısalcı Yaklaşım

Sosyal yapısalcı kuramının mimarlarından biri olan Bandura, eylem ile çevre arasındaki ilişkiye odaklanmaktadır (Bandura, 1977, s. 45). Bireylerin göstermiş oldukları tepkilerinin, sadece genetik etkenlerle açıklanamayacağını vurgulamaktadır. Çocukların eylemlerini, etrafındaki bireyleri gözlemleyerek, taklit ederek öğrendiğini açıklamaktadır. Şayet gözlemediği ve taklit ettiği eylemler için ödül verilirse, kişi bu eylemi yapmaya, gözlemediği ve taklit ettiği eylemler için ceza verilirse, kişi bu eylemi yapmamaya meyilli olur. Birey küçüklüğünden itibaren ebeveynlerini izler, taklit eder ve etrafındaki diğer insanlardan yanlış yapılmadığına dair onay alırsa, eylemler tekrar edilir. Belli bir süre sonra kişi, gözlemediği eylemlerle nerede, ne yapması gerektiğini öğrenir ve davranış kalıpları oluşturur (Cüceloğlu, 2000, s. 58).

2.1.5.6. İnsancıl ve Varoluşçu Yaklaşım

İnsancıl ve Varoluşçu Yaklaşımına göre, birey yaşam içerisinde bireysel varlığının farkında olarak yaptığı eylemlerin bilincinde olup, kendisi ve çevresinde yaşanan olaylarla ilgili karar verebilme yeteneği ve sorumluluğuna sahiptir (Geçtan, 2014, s. 63). Öfke duygusu yalnızca insana mahsustur ve bu duygudan uzak durmak çok da mümkün değildir. Bu nedenle birey, öfke duygusunu sahiplenerek bunun sorumluluğunu alabilmelidir. Aksi halde kendi şahsına yönelik yapılan eleştiri ve tavırları kabul etme sorumluluğunda bulunmadığı için öfkesini başkalarına yöneltmek öfkeli olanın kendisi değil de, karşısındakilerin olduğuna inanır. Oysa birey yaşadığı öfke duygularının kendisine ait olduğunu kabul ettikçe gelişir, aksi halde Heidegger' in "varoluş suçluluğu" olarak nitelendirdiği durumu yaşamaya başlar. Yapılması gereken şey, bireyin yaşadığı öfke duygusunun farkında olmasını sağlamaktır. Ancak bu şekilde bireyin kendisinde değişmek için bir istek oluşacaktır (Taylor, 1988, s. 150).

2.1.5.7. Gestalt Yaklaşımı

Gestalt kuramında, kişinin, ayrımında olması, içsel çatışmaların sonlanması, yarım kalan işlerin tamamlanması, performans kaygısının olmaması, kararsızlıklarının ortadan kalkması, mesuliyet üstlenmesini amaçlanmaktadır. Bu kuram, duyguları anlatmaktan çok deneyimlemenin önemini vurgulamaktadır. Kişilerin yaşadığı sorunlar devam etmese de eğer tam anlamıyla çözümlenmediyse, yaşadıkları hiddet, suçluluk, garz, endişe vb. duyguları da yarım kalmıştır. Bu duyguların, ayrımında olmadığı için, bireyin kendisi ya da diğer insanlarla aktif bir şekilde ilişki kurmasına mâni olan şekillerde şu an ki hayatına taşınırlar. Yarım kalan işler, kişilerin izah edemediği duygularıyla yüzleşip, bu duygularının üstesinden gelene kadar mevcudiyetlerini devam ettirirler (Corey, 2008, s. 36).

Bu kurama göre öfke, kişilerin etrafındakilerle etkileşiminden ortaya çıkan, biyopsikososyal açıdan ele alınabilen bir duygudur. Kişinin hayatı, çevresiyle olan etkileşiminin bir sonucudur. Kişi arzu ve gereksinimlerini çevresiyle, etkileşimi sayesinde gerçekleştirir. Öfkesi de etrafındakilerle etkileşimi neticesinde ortaya çıkar (Yavuz, 2004, s.15).

Bu kurama göre öfkenin sebebi ve neye yöneldiği arasındaki bağ önemlidir. Öfkenin sebebi, çevresel şartlarla, yönelimi ise, birey ya da objeyle ilgilidir. Kişiler öfkenin ortaya çıkış sebebi değilse bile, yönelimi durumuna gelebilir. Örneğin, öğrenci, öğretmeninden azar işitmiştir. Eve gelince annesine anlatırken, annesi nedenini sorduğunda öfkelenmiştir. Öfkelenmesinin sebebi öğretmen olabilir ama öfkesini annesine yansıtmıştır. Bu durumda annesi öfkenin sebebi değildir ama öğrencinin öfkesini yönlendirdiği kişidir (Balkaya ve Şahin, 2003, s. 192).

2.1.6. Gelişimsel Açıdan Öfkenin İncelenmesi

Öfke duygusu, doğuştan gelen evrensel bir duygu olmakla birlikte, her bireyin gelişimine göre öfkeye yol açan nedenler ve gösterilen tepkiler, gelişim ve öğrenmelerden etkilenmektedir. Yaşa bağlı olarak değişen öfke duygusu, öfkelenme sıklığı ve ifade edilme biçimiyle farklılık göstermektedir. Örneğin, bebeklik döneminde el-kol hareketlerinin kısıtlanması, çocukluk döneminde oyuncağına el konulması gibi davranışlar öfkeye neden olmaktadır. Ergenlik döneminde ise anne babanın yaklaşımı, benlik arayışında olan ergen tarafından yaşantısına müdahale

olarak algılanmakta ve kimlik gelişimini olumsuz yönde etkilemektedir (Aydın, 1997, s. 19).

Kulaksızoğlu (2011), çocukluk ve ergenlik döneminde yaşanan öfke ifade tarzının birbirinden farklı olduğunu ifade etmiştir. Ona göre, çocukluk döneminde ifade edilen öfke, ergenlik dönemindekine göre daha açıktır ve anında ifade edilmektedir. Ergenlik döneminde ifade edilen öfke duygusu ise ergen tarafından maskelenmektedir. Ergenin gelişim süreci içerisinde öfke duygusunu kimlere karşı ne zaman ve nasıl ifade edeceği ailesinin gözlemleri sonucunda öğrenebilecektir (Kulaksızoğlu, 2011, s. 45).

Piaget, Havhighurst, Erikson ve Freud'a göre, bireyin çocukluk dönemini sağlıklı bir şekilde ve gelişim dönemlerine uygun bir ortamda geçirmesi, kendisinin gerek fiziksel ve zihinsel gelişimi gerekse de sosyal ve psikolojik gelişimi açısından da oldukça önemlidir (Yeşilyaprak, 2000, s. 41). Yapılan çalışmalar bu görüşü desteklemekte ve aile içinde yaşanan öfke patlamaları ve saldırgan davranışların bütün aile bireylerini olumsuz etkilediği ancak çocukların bu etkiye daha fazla açık olduklarını göstermektedir (Özmen, 2004, s. 28). Bilhassa eğitim seviyesi yetersiz olan ailelerde, anne-babalar mevcut otoritelerini kullanmak adına çocuğa karşı aşağılayıcı, kınayıcı ve küçültücü tarzda incitici ifadeler kullanarak saldırgan davranışı ifade eder tarzda jest ve mimikler yapar, sözcükler kullanır. Hatta bununla da yetinmeyerek çocuğunun üzerine sopayla yürür. Ne yazık ki dayak yiyen çocuklarda iç denetim tam olarak gelişmez bu durum da çocukta anne-babasıyla birlikte çevresindekilere karşı, kin, nefret ve öfke duygularının gelişmesine neden olur. Çocuk artık kişilerarası iletişimde yaşadığı bu duyguların etkisiyle öfkesini başkalarına yansıtarak hayatını devam ettirir (Köknel, 1997, s. 70).

Kağıtçıbaşı ve Cemalcılar (2014), çocukların sosyalleştikleri dönemlerde onlara saldırgan olmayan modeller sunmanın oldukça önemli olduğunu, ancak bu şekilde bu çocukların ileriki yaşlarda saldırgan davranışlar göstermelerinin önüne geçileceğini ifade etmektedirler. Aile içerisinde anne babanın birbirlerine karşı duydukları öfke ve takındıkları saldırganca davranışlar çocuk için olumlu bir örnek değildir. Bunun yanı sıra televizyonda izlenen şiddet içerikli programlar ve çevresindekilerin sorunlarını öfke ve saldırganlık yoluyla halletmeleri, çocuğun öfke ve saldırganlığı sorunları çözücü bir duygu durumu ve davranış şekli olarak öğrenmesine neden olur. Çocuk, ileriki yaşlarında bunu uygulayarak yaşamını devam ettirir. Bu nedenlerden ötürü

anne-babalar başta olmak üzere tüm yetişkinler yaşamın her anında davranışlarını belirlerken çocuğa iyi bir rol model olma bilinciyle hareket etmelidir (Kağıtçıbaşı ve Cemalcılar, 2004, s. 115).

Şahin (2006, s. 48)'e göre çocuklarda kimi zaman toplumsal değerlerle bağdaşmayan yaramazlık, yetişkinlere karşı gelme ve başkaldırma biçiminde davranışların görüldüğü belirtilmektedir. Bu davranışlar devamlılık göstermemekle birlikte tekrar etme özelliği bulunmayan davranışlardır. Genellikle çocukla yakından ilgilenerek ve yapılan davranışların nedenleri ortadan kaldırılarak bu sorun giderilmektedir. Ancak bazı çocuklarda ise toplumsal değerlerle bağdaşmayan bu davranışların tekrar edilerek inatla uzun süre devam ettirildiği görülmektedir. Bu tarz davranışlarda bulunan çocukların birçoğu uygun olmayan aile yapısı, eğitim ve sosyal çevrenin içinden gelmektedir (Şahin, 2006, s. 48).

Çocukluk yıllarında sevgi ve saygı görererek uygun bir ortamda büyüyen bireyler kendilerini daha iyi geliştirebilmektedir. Gençler, özellikle de üniversite gençliği üzerinde yapılan çalışmalarda koşulsuz sevgi ve geliştirici kontrol ile nitelendirilen demokratik ana-baba tutumunun bireylerin kendilerini gerçekleştirmelerine olumlu katkı sunduğu saptanmıştır. Buna karşılık katı bir disiplin anlayışı ve koşullu sevgiyle nitelendirilebilecek otoriter ana-baba tutumu ile aşırı koruyucu ya da ilgisiz ana-baba tutumunun bireylerin özgüven-özsaygı eksikliği ve bağımsız olma gibi önemli görülen kişilik özelliklerinin gelişmesine engel olduğu saptanmıştır. Aşırı koruyucu, reddedici, kısıtlayıcı, cezalandırıcı ve tutarsız ana-baba tutumları da yine bireyin kişilik gelişimini olumsuz yönde etkilemektedir. Bu durumdan rahatsız olan birey öfke duygusu yaşamakta ve bu duygusunu bastırma ya da uygun olmayan yer ve zamanda yıkıcı bir biçimde boşaltma yoluna gitmektedir (Bilge, 1997, s. 76).

2.1.7. Öfke Kontrolü

Öfke kontrolü, aşırı ve gereksiz öfkenin ifadesinin azaltılması anlamına gelmektedir. Öfke kontrolünde temel amaç, bireyi saldırganlık ve şiddetten uzak bir şekilde kendisine ya da çevresindeki diğer canlı veya eşyalara zarar vermeden öfke duygusunu sağlıklı bir şekilde ifade etmesini sağlamaktır. Öfke kontrolü, öfkeyi içe atmak veya bastırmak değildir. Öfkeyi içe atmak, öfkeye neden olan sorunu çözmeden biriktirilmesine neden olur. Sürekli olarak bu şekilde bastırılan öfke bir süre sonra

bireyin fiziksel ve ruhsal sağlığını tehdit edici sonuçlara neden olabilir (Köknel, 2005, s. 158).

Öfke kontrolünde, öfke anında hemen tepki vermeme, sakin kalma teknikleri vardır. Bu şekilde öfkeye yol açan sorunu çözümsüz bir şekilde içe atma ve biriktirme yerine sakin bir şekilde olayı etraflıca düşünerek akli çözümler bulmasını sağlamak amaçlanır. Öfkeyi dışa yansıtmaya, fiziksel ve sözlü şiddet, saldırganlık, küfür, dedikodu ve alay etme şeklinde olmaktadır. Bu şekilde öfke ifadesi öfkeye neden olan sorunu çözmekten çok yeni öfke sorunlarına neden olmaktadır. Öfke kontrolünde, öfkenin sözlü ve fiili saldırganlık şeklinde ifade edilmesini önleme ya da en aza indirme amaçlanmaktadır. Öfke kontrolünde bireyin öfkesini kendisi ve çevresi için yıkıcı olabilecek şekilde ifade etmesini önlemek için geliştirilmiş bazı teknikler bulunmaktadır. Öfke yönetimi programlarının çoğu, bireye kendi düşünceleri hakkında düşündürmeyi amaçlayan bir dizi teknikle öfke kontrolünü öğretmektedir (Yavuz, 2004, s. 93).

2.1.8. Öfke ile Başetme Yöntemleri

Öfkeyi kontrol etme yöntemleri kişiden kişiye farklılık göstermektedir. En uygun yöntemi belirlerken de kişinin kendi kişiliğine, yaşam tarzına en uygun yöntemi seçmesi ve bu seçtiği yöntemi uygularken de günlük yaşam kalitesine zarar vermemesi dikkat edilmesi gereken önemli faktörlerdir (Balkaya ve Şahin, 2003, s. 193). Öfkeye neden olan insan ve olaylar ortadan kaldırılamayacağından yapılabilecek tek şey tepkilerinizi kontrol altında tutabilmek ve onları yapıcı biçimde yönetebilmektir. Soykan (2003) 'ün öfkeyi kontrol etmek için önerileri şunlardır (Soykan, 2003, s. 20);

- Öfke biçiminizi ve öfkeyi tetikleyen durumların neler olduğunu tanımlayın.
- Derin nefes alın, nefesinizi, nabız atışlarınızı kontrol altında tutun.
- Kendinizi sakinleştirmeye yönelik egzersizleri düzenli olarak yapın.
- Kendinize sizi sakinleştirecek cümleler söyleyin.
- Kendinizi kontrol etme konusunda kararlı olun ve şiddet barındıran davranışları çözüm olarak değerlendirmeyin.
- Çevrenizdekilere öfkelendiğinize dair bilgi verin.
- Kendinize zaman verin.
- Kendinizi mümkünse öfke yaşadığınız ortamdan uzaklaştırın, öfkenizi kontrol ettiğinizde soruna yeniden dönün.

- Çözüm odaklı olun.
- Olaya yeni bakış açısı kazandırın.
- Olayları kişiselleştirmekten uzak durun.

Öfkeyi sağlıklı yönetebilmek amacı ile dört basamaklı bir yol izlenmektedir;

1. **Öfkeyi Kabul Etmek:** Öfke ile baş edebilmede ilk olarak kişi öfkesini kabul edip, bunu kendine itiraf etmelidir. Eğer kişi öfkesini kabullenmezse öfkesinin gerçek nedeninin ne olduğunu keşfetmesi imkânsız olacaktır.
2. **Öfkenin Kaynağını Bulmak:** İkinci basamak ise öfkenin kaynağının ne olduğunu bulmaktır. Öfkenin kaynağı bazı durumlarda çok açık olurken bazı durumlarda belirsiz ve çok karışık gözükmektedir. Bazı durumlarda ise öfke çok güçlü, kişiye zarar verecek insanlara yönelik olabilmektedir. Bu durumlarda o kişiye öfkeyi yöneltmek zor olacağından kişi başka kaynak aramaya başlamaktadır. Psikolojide buna “yer değiştirme” denilmektedir.
3. **Neden Öfkelenildiğini Anlamak:** Öfkeyi yönetmek için bilinmesi gereken diğer bir nokta kişinin öfkelenmesine neden olan durumu anlamaya çalışmaktır. Öfkenin kaynağının açık bir şekilde gözükmediği durumlarda dahi öfkenin gerçek nedenini bulmak hiç kolay olmamaktadır ve çok daha derinlere inmek gerekebilmektedir. Örneğin, bazı kişilerin polisler karşı duydukları öfkenin altında çocukluk çağlarından başlayan otoriteye karşı birikmiş bir öfke duygusu saklı olabilmektedir.
4. **Öfkeyle Gerçekçi Biçimde Mücadele Etmek:** Öfkenin ifade edilmesi genellikle sorunun çözümünü zorlaştırdığı gibi aynı zamanda öfkenin gizlenmesi de karşıdaki için aynı şekilde kışkırtıcı olabilmektedir. Öfke konusunda iki önemli kural bilinmelidir. Bunlardan ilki karşıdaki kişi ne kadar kışkırtıcı da olsa sakinliği korumaktır. İkinci olarak ise bir saldırı ya da silahlı tehdit durumları ile karşılaşıldığında istenileni vererek kişiyi öfkelenmekten kaçınmaktır (Baltaş ve Baltaş, 2013, s. 48).

Türk Psikologlar Derneği, öfke kontrolü için aşağıda önerilen stratejilerin uygulanabileceğini bildirmektedir (Çankaya ve Arabacı, 2010, s. 878).

Gevşeme

Derin nefes alma, sakinleştiren manzara ve durumları hayal ederek zihinde canlandırma gibi teknikler ile öfkeli kişinin sakinleşmesi ve yatışması

amaçlanmaktadır. Burada en önemli konu diyaframdan nefes almaktır. Nefes göğsün üst kısmı ile alınırsa kişi rahatlayamamaktadır. Kişi nefes alırken kendine “Sakin Ol! Rahatla, Gevşe” diyebilir. Ayrıca kişinin kaslarının gevşemesine yoga türü egzersizler de yardımcı olmaktadır (Baltaş ve Baltaş, 2013, s. 49).

Bilişsel yeniden yapılandırma

Bilişsel yapılandırma yöntemi düşünme tarzını değiştirme olarak tanımlanmaktadır. İnsanlar öfkeliyken düşünceleri çoğunlukla gerçeği yansıtmamakta olup, olayların çarpıtılmış ve abartılmış halini yansıtmaktadır. Öfke haklı bir sebebe bağlı da olsa çok çabuk mantık sınırını aşabilmektedir. Bu nedenle öfkeli olduğunu hisseden kişiler bunun dünyanın sonu olmadığını, yaşanması gereken normal bir süreç olduğunu, o anda öfkeleniyor olmanın olayı yaşanmamış duruma getirmeyeceğini bilmelidir (Serin ve Genç, 2011, s. 249).

Problemi çözme

Öfke duygusu bazen hayattaki kaçınılmaz ve gerçek problemlerden kaynaklanabilmektedir. Bu durumlarda en sağlıklı tutum, kişinin ilk önce bu durumu değiştirebilip değiştiremeyeceğini araştırmasıdır. Eğer bu durum değiştirilebilecek ise çözüm yollarını araştırıp bulmak gerekmektedir. Durum değiştirilemezse çözüm yolları üzerine odaklaşmak yerine problem ile yüzleşmek en doğru tutum olarak görülmektedir (Soykan, 2003, s. 22).

Daha iyi iletişim

Öfkeli insanlar genel olarak düşünmeden yargılayıp, bu yargılama doğrultusunda davranış gösterme eğilimindedirler. Bu nedenle gergin olan tartışma ortamında ilk yapılması gereken kişinin sergilediği tepkileri gözlemlemektir. Ayrıca akla ilk gelen şeyi söylememek, söylenmek istenen asıl şey üzerinde düşünmek gerekmektedir (Soykan, 2003, s. 23).

Mizah kullanılması

Mizah, her şeyden önce dengeli bir bakış açısı sağlamakta ve çeşitli yollarla öfke yoğunluğunun azalmasına yardımcı olmaktadır. Mizah yaparken iki hususta çok dikkat etmek gerekmektedir. Birincisi mizah kullanmanın sorunları gülerек geçiştirmek değil, tersine onlarla yapıcı bir şekilde yüzleşebilmek demek olduğunu

farkına varılmalıdır. İkincisi de mizah kullanırken alaycı ve aşağılayıcı olmaktan kaçınılmalıdır (Baltaş ve Baltaş, 2013, s. 39).

Çevreyi değiştirmek

Zaman zaman öfkeye neden olan durumlar kişinin yakın çevresinde yer almaktadır. Günlük hayatın sıkıntıları ve sorumlulukları kendimizi baskı altında hissetmemize neden olarak bizi öfkelenmeye yatkın hale getirebilmektedir. Bu durumların farkına varıp bir süre ara vermek ve öfke yaşamamıza sebep olan ortamdaki uzaklaşmak öfkemizi azaltmaya yardımcı olabilmektedir (Karaca ve Tatlıoğlu, 2013, s. 1101).

2.2. Ebeveyn Tutumu

2.2.1. Ebeveyn Kavramı

Bir arada veya tek başına gerçekleşen davranışların toplamından meydana gelen ve çocuğun davranışlarını yönlendirmede araçsal nitelik taşıyan davranışlar bütününe ebeveynlik denir. Eşlerin gebeliğe karar vermeleri ile başlayan ebeveynlik yaşam boyu devam eder (Koç vd. 2016, s. 156). Ebeveynlik insanların yalnızca anne/baba olmaları değil, yapması gereken bir görevdir. Anne-baba olmak davranış ve fiil gerektirir (Sünbül vd. 2005, s. 50).

2.2.2. Çocuk-Ebeveyn İlişkisi

Çocuk yapı itibarıyla anne, baba ve varsa kardeşlerden oluşan bir grubun içine doğar ve bu grup onun ilk sosyal çevresidir (Eksi, 1990, s. 57). Çocuğu yetiştiren, doğru-yanlış, iyi-kötü kavramlarını öğreten ve çocuğa hayatı boyunca etki edecek zemini hazırlayanlar ebeveynlerdir. Bu nedenle çocuğun ebeveyni ile olan ilişkisi, ilişkinin niteliği ve mahiyeti kritik derecede önemlidir. Çocuğun değerler sistemini, hayatta tutunduğu kökleri ebeveynleri ona verir. Çocuğun; sorumluluk, iş başarma, sevmeye, güven, ait olma, saygı, özgürlük gibi psikososyal ve kişilik gelişiminin yanında beslenme, barınma, uyku, dinlenme gibi fizyolojik ihtiyaçları da ebeveynler tarafından karşılanır. Görüldüğü gibi çocuk tüm ihtiyaçlarını bir döneme kadar ebeveynleri aracılığıyla karşılar. Kişilik gelişimi, psikososyal gelişim gibi çocuğun yetişmesi ve insanın gelişmesi üzerine ne kadar farklı yaklaşım olursa olsun hepsinin ortak noktası; çocuğun yaşamında hayatının ilk yıllarının oldukça etkili olduğudur. Yaşamın ilk yıllarının kişiliğin temeli olduğu perspektifinden düşünüldüğünde ebeveyn-çocuk ilişkisinin ne derece kritik olduğu görülür. Yaşamın ilk yılları kişiliğin temelidir ve

kişi yaşamının ilk yıllarını ebeveynleriyle geçirir. O halde ebeveyn-ocuk ilişkisi kişinin karakterinin temelini teşkil eder (Öngider, 2013, s. 421).

Dünyaya gelen çocuğun ilk iletişimleri, hayata dair ilk bilgi ve becerilerin öğrenimi anne babasından aldıklarıyla gerçekleşir. Bebeğin ilk eğitici ve öğreticisi anne babasıdır. ocuk, bebeklik döneminden itibaren ilk olarak anne ve babasını görmesi ve hayata dair ilk izlenimlerini onların bilgi ve deneyimlerinden edinmesi nedeniyle ebeveynlerin takındıkları tavır ve çocuğa yaklaşımları ocuk üzerinde kalıcı etkiler yaratır. Anne babadan etkilenimler ömür boyu kişide derin ve kalıcı izler bırakır. Bebeklerin en çok ve ilk ihtiyaç hissettikleri duygu güvendir. Bu konuda anne baba tarafından sevgi ve koruma duygusu çocuğa dengeli bir biçimde verildiğinde ocuk güvende hisseder ve güven duygusu gelişir. Çocuğun insanları sevmeye ve onlarla iletişim kurmayı öğrenmeleri anne babalarından aldıkları gelişmiş güven duygusuyla ilgilidir. Anne babanın çocuğa karşı yaklaşımı güven duygusu başta olmak üzere her konuda çocuğu etkileyen bir değişkendir. Her insanın sosyal yaşama girişi anne babayı taklit ederek başlar. Bu noktada ocuk, ebeveynleriyle ilişkide bozuk bir kişiliği örnek olarak seçmişse kötü davranışların çocukta da görölme olasılığı yüksektir. Anne babanın çocukla geliştirdiği ilişkinin çocuğa iyi örnek teşkil etmesinin önemi çok açıktır. Her insanda sözlerden çok davranışlar etkili olur ve ebeveynler de çocuklarına sözlü telkinler yanında ağırlıklı olarak davranışsal açıdan örnek olmalıdırlar. Anne babalar davranışlarıyla bir model yarattıklarında ocuk bu modeli örnek alacaktır. Anne babanın çocukla kurduğu ilişkinin tamamında dengeli olması çok kritik önem taşır. Çünkü ocuğa farkında olarak ya da olmayarak gösterilecek aşırı düşkünlük aile mutluluğunu bozar ve çocuğu olumsuz etkiler. Aynı zamanda çocukla ilişkide araya konulacak fazla mesafe çocuğun ebeveyne olan güvenini olumsuz etkileme, sevgiyi hissedememe gibi olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir. Ebeveyn-ocuk ilişkisinde her iki tarafı da dengede tutacak bir yaklaşım olmalıdır. Bu noktada aşırı koruma, düşkünlük, çok mesafe, fazla otorite, çocuğun karar verme-sorumluluk alma mekanizmalarına yatırım yapılmaması veya haddinden fazla sorumlulukla çocuğun ezilmesi gibi olumlu/olumsuz hiçbir konuda aşırıya kaçılmaması önemlidir. Aşırıya kaçan her tutum, davranış ve yaklaşım çocuğu olumsuz etkileme riski taşır. Bu bağlamda önemli olan çocuğun benlik algısının geliştirilmesidir. Benlik algısının artması için; düşüncelerinin önemsenmesi, söylediği sözlerin önemli bulunup dinlenmesi, değer ve destek görmesi yönünde bir aile ortamı yaratılmalıdır. Korku

yerine işbirliği, otorite yerine demokrasi, aşırı düşkünlük yerine dengeli sevgi unsurlarını içeren bir aile ortamında çocuk; uyumlu, otokontrolü yüksek, yaratıcı ve olumlu düşünen bir birey olarak yetişecektir (MEB, 2013, s. 9).

2.2.3. Ebeveyn Tutumunu Etkileyen Faktörler

Ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumları arasında farklılıklar mevcuttur. Bu farklılıkların belirlenebilmesinde anne baba davranışlarını etkileyebilecek sosyal, yapısal, kişisel, aile içi ve aile dışı ilişkilerin göz önüne alınması gerekmektedir. Bu bağlamda Baydar, Akçınar ve İmer (2012) tüm bu faktörleri göz önüne alarak genel bir kavramsal çerçeve geliştirmişlerdir (Baydar vd. 2012, s. 14).

2.2.3.1. Ruhsal Etmenler

Anne babanın çocukla kurduğu ilişkide en önemli belirleyicilerden biri anne babanın ruh sağlığıdır (Sayıl ve Yağmurlu, 2012, s. 85). Ebeveyn tutumunun sağlıklı ve çocuğu gelişime sevk eden yönde olmasını beklemek için anne ve babanın sağlıklı ruh halinde insanlar olması gerekir. Ruh sağlığı çevresel etkiler ve genetik faktörlerden etkilenmektedir. Son zamanlarda özellikle genetik faktörün kişilik, psikoloji ve sağlık üzerinde etkisi olduğuna dair çalışmalar yoğunluktadır. Genetik-kişilik ve ruh sağlığı arasında şöyle bir bağ kurulmaktadır. Örneğin nevroitik kişilik türünde bireyin her türlü tutum objesine karşı olumsuz tavır gösterdiği tespit edilmiştir. Kişiler de birbirleri için birer tutum nesnesidir ve bu bağlamda anne babanın çocuğa göstereceği tutumun ruh sağlıklarıyla ne derecede yakından ilgili olduğu açıktır (Kağıtçıbaşı ve Cemalcılar, 2017, s. 46).

2.2.3.2. Ekonomik Etmenler

Sosyo-ekonomik durum ebeveynlerin çocuktan beklentilerini doğrudan etkilemektedir. Bu durum da ebeveyn davranışlarına yansımaktadır. Üst sosyoekonomik düzeydeki ebeveynler çocuklarının geleceğine ilişkin kendi kararlarını almaları hakkında daha serbest davranırlarken, alt sosyo-ekonomik gelir düzeyindeki ebeveynler çocuklarının geleceği konusunda daha fazla karar verici davranırlar. Dolayısıyla bu durum alt sosyo-ekonomik gelir düzeyindeki ebeveynlerin daha kısıtlayıcı ve denetleyici olmasına neden olabilir.

Ailenin sosyoekonomik durumunun ebeveynlik tutumlarına etkisini açıklayabilmek için kaynak modeli ve stres modeli olmak üzere iki kavramsal model kullanılmıştır. Kaynak modeli, çocukların ihtiyaçlarının karşılanmasında ailenin

ekonomik durumuna bakar. Stres modeli ise ailenin ekonomik durumuna bağılı olarak oluşan duygusal durumunun ebeveynlik tutumları üzerindeki etkisine bakar. Kaynak modelinde ailenin maddi geliri çocuğa verilebilecek durumu belirler (Dönmezer, 1999 s. 62). Bu modelde ebeveyn tutumları, aile gelirine bağılı olarak çocuk üzerinde etki etmektedir. Stres modeli ise ailenin ekonomik sorunlarının ebeveynlerin duygusal durumunda yaptığı olumsuz etkilerin ebeveyn tutumlarına yansıdığını ileri sürer (Sayıl ve Yağmurlu, 2012, s. 87).

Erkan ve Toran (2004), alt sosyo-ekonomik düzeye mensup beş yaşıında çocuğu olan annelerin çocuklarına karşı olan kabul ve red davranışlarını inceledikleri çalışmada annelerin yaş, eğitim durumu, gelir düzeyi, çocuk sayısı ve ailesinde yaşayan birey sayısı gibi özelliklerin çocuklarını kabul ve red davranışlarını etkilediğı sonucuna ulaşmışlardır (Erkan ve Toran, 2004, s. 92). Başka bir çalışmada Aydoğdu ve Dilekman (2016), düşük aylık gelire sahip olan ailelerdeki ebeveynlerin aşırı koruyucu tutum sergilediğı sonucuna ulaşmışlardır (Aydoğdu ve Dilekmen, 2016, s. 570).

2.2.3.3. Eğitim

Demiriz ve Öğretir (2007)'in yaptıkları araştırmada ilköğrenime sahip annelerin orta ve yükseköğrenime sahip annelere göre daha fazla koruyucu, annelik rolünü reddeden ve sıkı disiplin tutum boyutuna sahip oldukları görülmüştür (Demiriz ve Öğretir, 2007, s. 119).

TC Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu (1995) tarafından Türkiye'de ana babalık davranışlarını kapsamlı bir şekilde inceleyen çalışmada sıcaklık, duyarlılık, açıklayıcı akıl yürütme ve bilişsel uyarma gibi olumlu anne babalık davranışları ile eğitim düzeyi arasında pozitif bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır (TC Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, 1995, s. 183).

Eğitim düzeyi yüksek olan anne babalar çocuklarının kendilerini yönetmelerine değer verirler. Çocuğun gelişimi için özgürlük verilmesinin önemli olduğunu düşünürler. Eğitim düzeyi düşük anne babalar ise geleneksel çocuk yetiştirme tutumları sergilemektedirler (Dekovic vd. 1992, s. 677).

Demirel, Üner ve Kırmı (2001)'nin çocukların yeterli ve dengeli beslenmelerine yönelik araştırma sonucunda yoksulluğın ve eğitimsizliğin yanında fazla sayıda çocuk

sahibi olmanın annenin çocuğa ayırdığı süre ve ilgiyi azalttığı görülmüştür (Demirel vd. 2001, s. 18).

Diğer bir çalışmada Yağmurlu, Citlak, Dost ve Leyendecker (2009)'ın annelerin çocuk sosyalleştirme hedeflerinde eğitime bağlı olarak gözlemlenen farklılıklara yönelik araştırma sonucunda yüksek eğitilmiş annelerin çocuklarının kendisi ile barışık, sabırlı, huzurlu, neşeli ve olumlu bir birey olmalarına daha çok önem verdiği ve çocuklarının hayatta istedikleri şeyleri başarabilmelerini ve kendilerini gerçekleştirmelerini daha fazla istedikleri sonucuna ulaşmıştır (Yağmurlu vd. 2009, s. 2).

Aydoğdu ve Dilekmen (2016)'in yapmış oldukları çalışmada ön lisans mezunu ebeveynlerin demokratik tutumlarının ortaokul mezunu ebeveynlere göre yüksek olduğu, öğrenim seviyesi yükseldikçe ebeveynlerin aşırı koruyucu tutumlarının da yükseldiği sonucuna varılmıştır (Aydoğdu ve Dilekmen, 2016, s. 570). Başka bir çalışmada ise Kaya, Bozaslan ve Genç (2012), eğitim düzeyleri yüksek olan anne ve babaların demokratik tutumlara sahip olduklarını belirlemişlerdir (Kaya vd. 2012, s. 209).

Bütün bu araştırma sonuçları dikkate alındığında eğitim düzeyleri arttıkça ebeveyn demokratik tutumlarının da arttığı belirtilebilir. Dolayısıyla anne ve babanın eğitim düzeyleri çocuğa verilecek kaynakları ve ebeveynlik amaçlarını etkiler. Ebeveynlerin eğitim düzeylerinin yüksek olması, çocuk eğitimiyle ilgili daha bilinçli davranılmasını sağlamaktadır. Bu durumda ebeveynlerin çocuklarına karşı daha olumlu tutum ve davranış sergilemelerine olanak tanımaktadır.

2.2.3.4. Kendi Yetiştirilme Biçimleri

Kendi çocukluk yıllarında ebeveynleri tarafından engellenmiş bireyler, kendilerine tanınmamış olan özgürlüklere çocuklarının sahip olmalarına karşı bilinç dışı bir kıskançlık geliştirirler. Bu nedenle kendi ebeveynlerinden görmüş oldukları yöntemlerle çocuklarını yetiştirmeye çalışırlar. Böylece kendilerinin uğramış oldukları paniği denetim altına almış olurlar (Dönmezer, 1999, s. 75). Bazı durumlarda ise ebeveynlerin kendileri baskı altında yetişmiş olmalarına rağmen çocuklarına karşı gevşek ve yumuşak bir tutum sergileyebilirler (Yavuzer, 2018, s. 28).

Anne ve babanın kendi çocukluk yıllarındaki deneyimleri şimdiki tutum ve davranışlarını etkilemektedir. Çocukluk yıllarında, kendi anne ve babasıyla sağlıklı

ilişki kuramayan ebeveynlerin tutumları bu kötü deneyimler nedeniyle çocuklarına karşı olumsuz olabilmektedir (Yavuzer, 2013, s. 16).

Genellikle anne babalar, çocukları bir sorunla karşı karşıya kaldığında kendi anne babalarının sergilemiş oldukları yaklaşımları uygularlar. Eğer bu yaklaşımlar hatalı ise kendileri de bu hataları tekrarlamış olurlar. Ayrıca kendi anne ve babalarından nasihatler dinlemiş olan ebeveynler, kendi çocuklarına da aynı şekilde nasihat vermeye ve problemleri çözmede bu yaklaşımı kullanmaya eğilim gösterirler (Yavuzer, 2013, s. 18).

Ebeveynlerin, çocuklarına karşı ortaya koyduğu tutumların sağlıklı olması kendilerinin huzurlu, dengeli ve birbirlerine karşı sevgi ve saygı içerisinde olmalarına bağlıdır. Ebeveyn tutumlarını olumsuz açıdan etkileyen faktörler arasında; ebeveynlerin çocukluk yıllarında baskılı veya aşırı gevşek yetiştirilmeleri, eşleriyle mutlu bir yaşantıya sahip olmamaları ve sosyoekonomik imkanların yeterli olmaması yer almaktadır (Yavuzer, 2013, s. 19).

Ebeveynlerinin tutumlarını kendilerine model alan çocuklar ebeveyn oldukları zaman kendi ebeveynlerinininkine benzer şekilde çocuk yetiştirmeye çalışmaktadırlar (Goleman, 1998, s. 32).

2.2.3.5. Ebeveynler Arası İlişki

Ebeveynlerin kendi içinde farklı dinamikleri olan bir ilişkisi vardır. Bu noktada ebeveynlerin birbiriyle ilişkilerindeki unsurlar da anne babanın çocuğa karşı geliştirecekleri tutumu etkileyen önemli faktörlerden biridir. Ebeveynler arası ilişkide belirleyici olan kriterlerden biri eş seçimidir. Eş seçimi, karşılıklı olarak iki kişiyi de hayatı boyunca etkileyen bir seçimdir. Eş seçiminde evlilik öncesi geçirilen zaman önemli olduğu gibi evlilik olgusunun ilişkilerde yarattığı değişimin de farkında olunması gerekir. Azımsanmayacak ölçüde çift, evlilik öncesi çok iyi ilişkiler geliştirip evlendikten sonra bu ilişkileri düzgün ve sağlıklı devam ettirememektedir. Eş seçimi bilinçli bir tercih olsa da bilinç dışı yönelimler de bu tercihi etkiler. Bu konuda evli çiftler arasında en çok gözlenen durum evlilik öncesi romantik ilişki nedeniyle gerçek kişiliklerin açığa çıkmayıdır. Hissettiği yoğun romantik duygularla erken evlilik kararı veren çiftler, evlilik sonrası birbirlerinin gerçek kişiliklerini görmektedirler. Karşılıklı olarak yeterince tanışmadan romantizm etkisiyle karar veren bireylerin bazılarında evlilikle ilgili yeterli bilginin edinilmediği de görülmüştür. Bunun yanında

evliliğe dair net fikirler edinmemiş, evliliğin getirdiği sorumlulukları taşıyamayacak bireylerin evliliği sürdürmeleri ve sürdürseler bile sağlıklı yürütmeleri zordur. Bu bağlamda hem evliliğin sağlıklı olması hem de ebeveynlerin arasındaki ilişkilerin düzgün olması kişiliklerindeki ayrışmalara değil beklentilerinin ortak olmasına bağlıdır. Ebeveynler arasındaki ilişkinin; karşılıklı sevgi, saygı ve güven içerisinde sürmesi gerekir. Eşlerin özenli, hoşgörülü, duyarlı ve paylaşımcı davranışları evliliği sağlıklı sürdürmeyi sağlar. Aile içinde tartışma ve çatışmalar normaldir. Bu çatışma ve tartışmaların nasıl sonuçlandığı önemlidir. Bu tartışmalar köklü bir iletişim bozukluğuna neden oluyorsa bundan çocuklar etkilenir. Ancak ebeveynler sorunlarını makul bir eksende çözebiliyorsa çocuklar da problemlere karşı benzer bir tutum geliştirir ve hayatta yaşayacağı sorunlara bu şekilde hazırlanır. Ebeveynler arası iletişim çocuklarda hayat boyu kalacak izler bırakır ve aile içindeki iletişim çocukların ruh sağlığını etkiler. Çocukların kişiliklerine aile içi iletişim yön verir ve bu iletişimlerin sağlıklı olması onları da olumlu yönde geliştirir. Aile içinde karşılıklı sevgi, hoşgörü, saygı ve fedakarlık olduğunda çocuklar sağlıklı gelişim göstermektedir (MEB, 2013, s. 10).

2.2.3.6. Kültürel Değerler

Kültürel değerler anne babaların tutumlarını belirleyen en önemli değişkenlerden biridir. Anne babanın içine doğup büyüdüğü kültür her insan gibi onları birçok alanda şekillendirmektedir. Toplumlar arası farklar da bu kültürel farklılıklardan kaynaklanır. Örneğin Batı kültürü bireyci iken Doğu toplumları daha birlik, beraberlik ve dayanışma kültürüne sahiptirler. Çocuklara konu geldiğinde ise onlar yaşadıkları kültürün biçimlendirici etkisine zaten uğramaktadırlar. Bu noktada kültürel etkileri önemli yapan bir de anne baba aracılığıyla kültürel değerlerin çocuğu nüfuz etmesidir. Kültürel değerler anne babaları şekillendirir ve çocukla olan ilişkisinde etkili olur. Başka bir açıdan çocuk kültürel değerleri ilk kez ailesinden öğrenir. O halde aileler kültürlerin minik ve özerk temsilcileri olarak çocuklara kültürel değerleri aktarırlar. Kültürel değerler ebeveynlerin tutumlarını ve ebeveynlerin çocuklarıyla olan iletişimlerini doğrudan etkiler. Amerika'da yapılan bir araştırma sonucu 3 yaşındaki bebeklerin insanlar üzerinde renk ayrımı yapabildikleri saptanmıştır. Henüz renkleri bile adıyla bilmeyen yaş grubundaki çocukların insan renklerini ayırt edebilmeleri ancak ebeveynlerin kültürel aktarımı ile açıklanabilir. Bununla birlikte 4 yaşına gelindiğinde çocukların kültürel kalıp ve yargıları bildikleri ve destekledikleri

bulunmuştur. Çocuklar bunca kültürel bilgiyi büyük çoğunlukla ebeveynleriyle kurdukları iletişimlerden edinmektedirler. Bu bağlamda ebeveynlerin kültürel algıları çocuklarına kültürel değerlere göre davranmaları sonucunu işaret etmektedir (Kağıtçıbaşı ve Cemalcılar, 2017, s. 140).

2.2.4. Ebeveyn Tutumları

Ebeveynlerin tutumları çocuklar üzerinde önemli bir rol oynamaktadır çünkü ebeveynin çocuklarına karşı tutumları çocukların hem o anlarını hem de geleceklerini etkilemektedir (Öksüz, 2002, s. 20).

İletişim ve sosyal gelişimin sağlıklı bir şekilde olması için gerekli olan becerilerden biri de empatidir. Çocukların doğumundan beri ebeveynleriyle olan ilişkileri, empatiyi öğrenmekte etkilidir bundan dolayı empati becerisinin kazanılmasında ebeveyn önemli bir yer oluşturmaktadır (Kapıkıran, 2005, s. 45). Empati, sosyal davranışların gelişmesinde önemli bir faktördür ayrıca olumsuz davranışların meydana gelmesini de önler. Empati eksikliği olan kişiler daha saldırgan bir yapıya sahip olabilirler (Çankaya ve Ergin, 2015, s. 285).

Çocuk yetiştirmede her anne baba kendi tarzına sahiptir ve bundan dolayı her anne baba farklı yollarla kendi çocuklarını yetiştirebilir veya her iki çocuğuna farklı tutumlar gösterebilir. Bu gibi tutarsız tutumlar çocukta karmaşaya sebep olmaktadır. Ailenin tutumları çocuklarda psikososyal gelişimlerinde önemli bir etkiye sahiptir (Senemoğlu, 2009, s. 19).

Çocuğun hem psikolojik hem de fiziksel bakımdan sağlıklı gelişiminde aile içindeki “psikolojik atmosfer” belirleyici bir rol oynar. Bu atmosfer, Darling ve Steinberg’in (1993) deyişiyle “ebeveynlik bağlamı”, diğer bir deyişle anne babaların çocuk yetiştirme konusundaki temel değerlerini, tutum ve davranışlarını kapsar (Sümer, 2010, s. 43). Çocuk ve ergenlerin en yakın ve en uzun süre etkileşimde olduğu bireyler ebeveynleridir. Ebeveyn tutumları çocuklarının ana karakterlerinin oluşmasında etkin rol oynamaktadır. Bireylerin psiko-sosyal gelişimlerini etkileyen en önemli etkenlerden bir tanesi ebeveyn tutumlarıdır. Anne babalar çocuğu yetiştirebilme konusunda değişik tutumlar geliştirebilmektedirler. Ebeveynlerin bazıları çocuğu çok fazla severken, bazıları da koruyucu yaklaşmakta, bazıları ise baskıcı ve aşırı disiplinli yaklaşırken, kimileri de hoşgörülü yaklaşmayı tercih etmektedirler. Bu

durum birbirinden farklı özelliklere sahip çocukların yetiştirilmesine sebep olabilmektedir (Arslan ve Kabasakal, 2013, s. 85).

2.2.4.1. Demokratik Ebeveyn Tutumu

Çocukların karakteristik gelişiminde en etkili tutum demokratik ebeveyn tutumudur. Ebeveynler çocuklarına karşı hem hoşgörülü hem de kontrolcü bir yapıda olmaktadır (Sezer, 2010, s. 3). Çocukların belli başlı davranışları hoş görülür ve çocuklarda sorumluluk duygusunun gelişmesine katkıda bulunurlar (Çağdaş ve Sezer, 2002, s. 29). Demokratik tutum, çocuğun varlığına ve isteklerine saygı duyulması temeline dayanan, gelişim aşamalarına göre çocuğa bazı sorumluluklar veren, söz ve seçim hakkı tanıyan aile modelinde görülmektedir. Bu ailelerde uyulması gereken kurallar bellidir ve çocuğa güven duyulur ve desteklenir, çocukla doğru iletişim kurabilirler, kontrol ve disiplin açısından başarılıdırlar. Demokratik tutuma sahip ebeveynler çocuklarını şartsız sever ve sayarlar. Çocuklarını kontrol ederek ihtiyaçlarını karşılayacak ortam sağlarlar. Ebeveynlerin davranışlarının kararlılığı ve tutarlılığı çocuğa güven verir. Belirlenmiş sınırlar içinde çocuğun bazı davranışlarına izin verilir ve bu durum çocuğun sorumluluk bilincini geliştirir. Ebeveynler çocukların her birinin farklı gelişim düzeyi olduğunu bilerek, çocuğun yeteneğini ortaya koyacağı ortamlarda bulunmasına izin verirler. Ebeveynlerin uyguladığı demokratik tutumun temelinde sevgi ve bağımsızlık vardır. Bu tutuma sahip ebeveynler çocuğu dinler, onun sözlerini dikkate alır ve onun fikirlerine saygı duyarak onunla işbirliği içine girerler. Ebeveynler, çocuğunun yaşına bakmaksızın onun ayrı bir kişiliğinin olabileceğinin farkındadırlar. Bu ailelerde çocuklar oldukça özgür olmaları, dışa dönüklüğü veya yaratıcılıklarıyla da fark edilirler (Balat, 2007, s. 91).

2.2.4.2. Otoriter Ebeveyn Tutumu

Sezer' e (2010) göre otoriter ebeveyn tutumu, ailelerin çocuklarını oldukları gibi kabul etmeyip kendi arzuları ile yönetmesi, çocuğun bu duruma karşı çıkması sonucunda ise çocuğa aşırı derece de ceza verilmesi olarak tanımlamıştır (Sezer, 2010, s. 3). Otoriter ebeveyn tutumu çocukların kişiliklerinde olumsuz bir faktör olduğu ve çocukların öz saygılarını kaybetmelerine sebep olduğu saptanmıştır (Çağdaş ve Sezer, 2002, s. 30).

Ergenlik döneminde gençlerin ebeveynleri tarafından baskı altında kalmaları, gençlerin kimlik oluşumunda, öz güvenlerinde ve öz değer oluşumunda olumsuz

olarak yansımaktadır. Aileler sevgilerini istedikleri davranış doğrultusunda ödül olarak gösterdikleri zaman bu durumun gençlerin kişilerarası iletişimlerini etkilediği görülmüştür (Tuzgöl, 1996, s. 13). Otoriter ebeveyn yaklaşımında, çocuğun kişiliği, gelişimi, istekleri dikkate alınmaz, hatta anne babalar çocuklarının kendi istedikleri şekilde davranmalarını ister. Bu ailelerde çocuğu sık cezalandırma görülmektedir. Bu aile ortamında yetişen çocuklarda öfke, kızgınlık gibi duygu düşünceler açıkça ifade edilemez. Çocuğun bağımsızlığı engellendiğinde, özellikle erkek çocuklarda saldırganlığın arttığı ve benlik saygısının düştüğü görülmektedir. Otoriter tutumun hakim olduğu ailelerde yetişen çocukların anne babaları sevgilerini, kendilerine istenildiği şekilde davrandıkları zaman gösterirler. Bu ailelerde sevgi koşullu pekiştireç olarak kullanılmaktadır (Kanak ve Pekdoğan, 2015, s. 515).

Otoriter bir aile ortamında yetişen çocuklar kendine güveni olmayan, tedirgin, stresli, başkalarının etkisine çabuk kapılan, sessiz, kendinden istenileni fazlasıyla yerine getiren, otoriteye boyun eğen, otoritenin baskısı kalktığında isyankâr, kendinden güçsüzlere karşı saldırgan kişilik geliştirmektedirler. Otoriter ebeveyn tutumuna hâkim olan ailelerde, çocuklar ve ergenler problemleri davranış sergilemezler, problemleri durumlardan uzak durur ve kabul edilir bir akademik başarıyı ortaya koyarken, aksine özünde kendine saygısı düşük, kaygı durumları üst düzeyde, depresyona girme riski yüksek, sorunlarla baş etme becerisi az bireyler olarak görülürler. Otoriter ailelerde, kurallar katı bir şekilde aile içinde baskındır ve kurallar katı şekilde uygulanmaktadır. Bu ailelerde bağımlılık çok önemli olup, çocukla iletişime girmeden tüm kontrol ve denetimlerin kendi ellerinde olmasını isterler. Bu ailelerde çocuğun anne baba isteklerinin dışına çıkmasına izin verilmez, bu nedenle aile baskıcı bir tutum içine girer. Bu durum çocukta sürekli korku ve kaygının yaşanmasına sebep olabilmektedir (Sarı ve Özkan, 2016, s. 160).

2.2.4.3. Koruyucu/İstekçi Ebeveyn Tutumu

Sezer'e (2010) göre koruyucu anne baba tutumunda aileler çocuklarına karşı aşırı bir koruma içerisindedir (Sezer, 2010, s. 4). Böylece çocuklar bağımlı, özgüveni düşük, duygusal problemler yaşayan bireyler olmaktadır, bu durum da hayatlarını olumsuz olarak etkilemektedir. Bu tutum tek çocuklu ailelerde daha sık görülmektedir. Çocukların bu tutum ile büyüdüğü zaman diğer insanlara karşı bağımlı, güvensiz ve davranış problemleri gösterdikleri görülmektedir (Yavuzer, 2013, s. 20). Koruyucu/istekçi aile tutumlarında ebeveynler çocuğu gereğinden fazla kontrol etme

ve koruma tutumuna girerler. Anne baba aslında çocuğun yapması gereken birçok şeyi kendileri yapmakta, çocuğun yaparak ve yaşayarak kazanacağı deneyimlerin önüne geçmektedirler. Bu ailelerde, çocuk yalnız başına karar alamaz, çocukta kendine güven duygusu gelişemez ve bu çocuklar ailelerine bağımlı olarak yetişirler. Koruyucu ailelerin çocukları incelendiğinde, koruyucu tutumu benimseyen ebeveynler, çocuklarının zarar görmemesi amacıyla onlara sorumluluk vermemekte ve sonuçta çocuklar kendi kişiliklerini geliştirememekte ve başkasından destek görmedikçe hiçbir şey yapamamaktadırlar. Bu ailelerde çocuğun yaşamında genellikle sorun ve problemler yaşamazlar, çünkü korumacı tutum sergileyen anne babalar sürekli sorun ve problemleri engellemeye çalışmakta, bu durumda çocuk anne babasının olmasını istediği ve kendi olmak istediği kimlik arasında sürekli çatışma yaşayabilmektedir. Ailelerin sergilediği uygun olmayan tutumlar, çocukların kaygı ve saldırganlık gibi olumsuz psikolojik sorunlar sergilemesine neden olabilmektedir. Korumacı bir aile yapısı çocuğun gelişimine engel olmakla birlikte, arkadaş ve grup ilişkilerini de olumsuz etkilemektedir. Bu durumda çocuk akran ve arkadaş grubundan dışlanabilmekte ve böylece sosyalleşmesinin de önüne geçilebilmektedir (Yavuzer, 2013, s. 22).

2.2.4.4. İhmalkar Ebeveyn Tutumu

Bu tutum sergileyen ebeveyn, çocuğa karşı alakasız, çocuğun ruhi ve cismi gereksinimlerine karşı ilgisiz, muhabbet ve merhamet konusunda yetersiz, denetim konusunda duyarsız ebeveynlerdir. Bu tarz ailelerde çocuklara yol gösterme, denetim ve disiplin konusunda ebeveynler aldırış etmez bir davranış içindedir. Çocuklar kendi başlarına terk edilmiş olup hal ve hareketleri kısıtlandırılmaz (Steinberg, 2007 s. 61).

Alakasız ebeveyn tutumu çocuğa en asgari muhabbet gösteren, çocuğun hal ve hareketlerini en az denetleyen, onun ilgi ve ihtiyaçlarına karşı sergilenen hassasiyetin çok az olduğu bir aile tutumudur. Çocuklarına olması gerektiği kadar vakit ayırmayan alakasız anne babalar onlar için yeterli yardım ve gayreti göstermezler, ebeveyn ve çocuk arasındaki bağlar yetersiz ve münasebet zayıftır. Özellikle çocuğun zamansız ve beklenmedik bir şekilde dünyaya gelmesi, anne babaların ebeveyn olmaya hazır ve istekli olmaması sonucu çocuğu sahiplenememeleri alakasız aile tutumunu meydana getirir. Alakasız anne baba çocuğunu boşlama hatta ruhi açıdan kabulenemeyebilir, farkında olarak veya olmayarak varlığından huzursuz olduğundan dolayı çocuğu etrafından uzaklaştırmaya çabalar (Yavuzer, 2018, s. 139).

2.2.5. İlişkili Çalışmalar

Literatürde konuyla ilgili akademik çalışmalara bakıldığında Say (2016) tarafından gerçekleştirilen çalışmada ebeveynlerin ergenlerle olan ilişkilerinde ilişkinin niteliği, problem çözme ve öfke düzeyleri araştırılmış ve ergen-ebeveyn ilişkisi ile ebeveynlerin tutumlarının sürekli öfke ile ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Bulut (2018), lise öğrencilerinde öfke ifade tarzları ile ebeveyn tutumlarının arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Bu çalışma sonucunda ebeveyn tutumunun ergenlerin sürekli öfkesinde etkisinin olduğu belirlenmiştir. Sürekli Öfke ile Koruyucu Ebeveyn Tutumu doğru orantılı artmaktadır ancak aralarında zayıf bir ilişki vardır. Sürekli Öfke ile Demokratik Ebeveyn Tutumu ters orantılıdır ve negatif yönde anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Sürekli Öfke ile Otoriter Ebeveyn tutumu doğru orantılı ve pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. Kontrol Altına alınmış Öfke ile Demokratik Ebeveyn Tutumu pozitif yönlü ve doğru orantılı ilişki tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra Dışa vurulan Öfke ile Otorite Ebeveyn Tutumu arasında pozitif yönde ve doğru orantılı ilişki olduğuna varılmıştır. İçte tutulan Öfke ile Koruyucu, Demokratik ve Otoriter Ebeveyn tutumları arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır.

Montemayor (1983) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, ebeveyn tutumu ile öfke arasındaki ilişki incelenmiş ve çalışma neticesinde ebeveynleri ilgisiz ve tutarsız tutuma sahip çocukların saldırgan davranışlar gösterme eğilimlerinin yüksek düzeyde olduğu ortaya çıkmıştır.

Sağır (2016), gerçekleştirdiği çalışmada ebeveyn tutumunun ergenlerdeki öfke ifade tarzları üzerindeki etkisini araştırmıştır. Çalışmanın sonucunda ergen bireylerdeki öfke ifade tarzları ve sürekli öfke düzeyleriyle ebeveyn tutumları arasında anlamlı bir fark olduğu belirlenmiştir. Ayrıca çalışmanın sonucunda, ebeveynlerin çocuklarına olan demokratik tutumlarının artmasıyla ergenlerin sürekli öfke, öfkeyi içte tutma ve öfkeyi dışa yansıtma durumunun azaldığı ve öfke kontrolünün arttığı; anne babaların otoriter ve koruyucu/istekçi tutum düzeyi yükseldikçe ergenlerin sürekli öfke, öfkeyi içte tutma ve öfkeyi dışa yansıtma durumunun arttığı ve de öfke kontrolünün azaldığı sonuçlarına da varılmıştır.

Özyürek ve Özkan (2015), yaptıkları bir çalışmada ortaöğretime giden ergen bireylerin okula karşı olan öfkeleri ile algıladıkları ebeveyn tutumunun ilişkisini ele almışlardır. Çalışmanın sonucunda ebeveynlerini demokratik veya izin verici /

müsamahakâr şekilde algılayan öğrencilerin, anne ve babalarını izin verici/ihmalkâr ve otoriter olarak algılayanlara oranla öfkelerini daha kabul edilebilir davranışlar şeklinde gösterdikleri sonucuna da ulaşılmıştır.



ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Araştırma, uygulanan gözlemlerin ve ölçme tekniklerinin yinelenebildiği ve sayısal araştırmalar aracılığıyla gerçekleştirildiği araştırma yöntemi olan nicel araştırma yöntemi ve nicel araştırma tekniklerinden olan tarama modeli ile gerçekleştirilmiştir. Tarama araştırmaları “Bir konuya ya da olaya ilişkin katılımcıların görüşlerinin ya da ilgi, beceri, yetenek, tutum vb. özelliklerinin belirlendiği genellikle diğer araştırmalara göre daha büyük örneklem üzerinde yapılan araştırmalar” şeklinde ifade edilebilir. Araştırmada elde edilen veriler Google drive üzerinden oluşturulan çevrimiçi anket yöntemiyle elde edilmiştir.

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırma Diyarbakır İlinde yaşayan 8-18 yaş arasındaki çocuk ve ergenlerden meydana gelmektedir. Örneklem ise evrenden rastgele yöntemle seçilen 412 çocuk ve ergenden meydana gelmektedir.

3.3. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma, evrenden rastgele seçilen örneklemde yer alan 412 kişi ile, veri toplama araçlarında yer alan ifadeler ve örneklemde yer alan bireylerin veri toplama araçlarında belirttikleri görüşler ile sınırlıdır.

3.4. Araştırmanın Varsayımları

Araştırmada, örneklemin evreni temsil ettiği, veri toplama araçlarının araştırmanın amacını karşılar düzeyde olduğu, örneklemin, veri toplama araçlarındaki soruları doğru bir şekilde cevaplandırdıkları ve uygulanan analizlerin çalışmaya uygun nitelikte olduğu varsayılmaktadır.

3.5. Veri Toplama Araçları

Araştırmadaki veriler kişilerin sosyodemografik özelliklerinin, öfke kontrol düzeylerinin ve ebeveyn tutumlarının değerlendirildiği ölçeklerle araştırılacaktır. Araştırmada kullanılan sosyo-demografik veri formu araştırmacı tarafından hazırlanan

ve katılımcıların yaş, anne eğitim, baba eğitim, ekonomik seviye, anne-baba durumunu ve cinsiyet bilgilerini içeren bir formdur.

1. Sürekli Öfke (SL-Öfke) ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği (Öfke-Tarz) Ölçeği: Orijinal ölçek Spielberg (1988) tarafından meydana getirilmiştir. Geçerliliği ve güvenilirliği Özer (1994) tarafından “Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeklerinin Ön Çalışması” konulu çalışmada gerçekleştirilen, 5’li likert tipinde toplamda 34 maddeden oluşan ölçektir. Ölçekte 10 madde öfke için 24 de öfke tarzı ifadelerine karşılık gelmekte ve 3 boyuttan oluşmaktadır (Özer, 1994, s. 26). Sürekli öfke ile ilgili ifadeler bireylerin sürekli olarak içinde buldukları öfke tarzlarına karşılık gelmektedir. Öfke ifade tarzı ölçeği ise içte tutulan öfke, dışa vurulan öfke ve kontrollü öfke tarzları şeklinde üç boyutlu yapıdadır
2. Ebeveyn Tutum Ölçeği; Baumrind’in (1966; 1971; 1995) çalışmalarında vurgulamış olduğu talep ve kabul boyutlarını temel alarak öne sürdüğü demokratik, otoriter, izin verici ebeveyn örüntüleri dikkate alınarak, Demir ve Şendil (2008) tarafından geçerliliği güvenilirliği tamamlanmış olan 46 soru ve 4 alt boyuttan oluşan 5’li likert tipindeki orijinal ölçektir. Ölçek ebeveynlerin demokratik tutum (17 Madde), otoriter tutum (11 Madde), koruyucu tutum (9 Madde) ve izin verici tutumlarını (9 Madde) ölçen alt boyutlarından oluşmaktadır.

3.6. Verilerin Analizi

Çalışmada elde edilen bulgular değerlendirilirken, istatistiksel analizler için SPSS 22.0 İstatistik paket programı kullanılmıştır. Çalışma verileri değerlendirilirken tanımlayıcı istatistiksel metotları (Frekans, Yüzde, Ortalama, Standart sapma) yönteminden faydalanılmıştır.

Araştırmada uygulanacak istatistik analizlerinin tespiti için yapılan normallik dağılım analizi sonucunda ölçeklerden elde edilen verilerin Skewness-Kurtosis test istatistiklerinin -1.5 ~+1.5 aralığında olduğu, verilerin normal dağıldığı ve verilere parametrik testlerin uygulanmasının mümkün olduğu tespit edilmiştir.

Niceliksel verilerin karşılaştırılmasında iki grup durumunda, normal dağılım gösteren parametrelerin gruplar arası karşılaştırmalarında Bağımsız örnekler (Independent samples) t testi, niceliksel verilerin karşılaştırılmasında ikiden fazla grup

durumunda, normal dağılım gösteren parametrelerin gruplar arası karşılaştırmalarında Tek yönlü (One way) Anova testi ve farklılığa neden olan grubun tespitinde Tukey testi kullanılmıştır. Sonuçlar % 95 güven aralığında, $p < 0.05$ anlamlılık düzeyinde değerlendirilmiştir.



DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

Katılımcıların sosyodemografik özellikleri incelendiğinde grubun %52'sinin kadın olduğu görüldü. Ayrıca katılımcıların %65.3'ü (n=269) orta düzey ekonomik seviyede olduklarını belirtmiştir.

Tablo 1. Yaşa göre dağılım

	f	%	Valid Percent	Cumulative Percent
Yaşınız	1-10	99	24.0	24.0
	11-15	172	41.7	65.8
	16 +	141	34.2	100.0
	Total	412	100.0	100.0

Tablo 1'e göre Katılımcıların %24'ü (n=99 Kişi) 1-10 yaş arası, %41.7'si (n=172) 11-15 yaş arası, %34.2'si (n=141 Kişi) 16 Yaş ve üstündedir.

Tablo 2. Anne eğitim durumlarına göre dağılım

	f	%	Valid Percent	Cumulative Percent
Anne Eğitim	Okuryazar Değil	17	4.1	4.1
	Okuryazar	18	4.4	8.5
	İlkokul Mezunu	38	9.2	17.7
	Ortaokul Mezunu	36	8.7	26.5
	Lise Mezunu	83	20.1	46.6
	Lisans Mezunu	173	42.0	88.6
	Önlisans Mezunu	23	5.6	94.2
	Lisansüstü Mezunu	24	5.8	100.0
	Total	412	100.0	100.0

Tablo 2'ye göre katılımcıların annelerinin mezuniyet durumları, %42.0(n=173 Kişi) Lisans, %20.1(n=83 Kişi) Lise, %9.2(n=38 Kişi) İlkokul, %8.7(n=36 Kişi) Ortaokul, %5.8(n=24 Kişi) Lisansüstü, %5.6(n=23 Kişi) Önlisans, %4.4(n=18 Kişi) Okuryazar, %4.1(n=17 Kişi) Okuryazar değil şeklindedir.

Tablo 3. Baba eğitim durumlarına göre dağılım

	f	%	Valid Percent	Cumulative Percent
Baba Eğitim	Okuryazar Değil	4	1.0	1.0
	Okuryazar	12	2.9	3.9
	İlkokul Mezunu	20	4.9	8.7
	Ortaokul Mezunu	29	7.0	15.8
	Lise Mezunu	93	22.6	38.3
	Lisans Mezunu	179	43.4	81.8
	Önlisans Mezunu	24	5.8	87.6
	Lisansüstü Mezunu	51	12.4	100.0
	Total	412	100.0	100.0

Tablo 3'e göre katılımcıların babalarının eğitim durumları, %43.4(n=179 Kişi) Lisans, %22.6(n=93 Kişi), %12.4(n=51 Kişi) Lisansüstü, %7.0(n=29 Kişi) Ortaokul, %5.8(n=24 Kişi) Önlisans, %4.9(n=20 Kişi) İlkokul, %2.9(n=12 Kişi) Okuryazar, %1,(n=4 Kişi) Okuryazar değil şeklindedir.

Tablo 4. Ekonomik seviye durumlarına göre dağılım

	f	%	Valid Percent	Cumulative Percent
Ekonomik Seviye	Düşük	17	4,12	4,12
	Orta	269	65,20	69,32
	İyi	126	30,68	100,0
	Total	412	100,0	100,0

Katılımcıların ekonomik seviyelerini değerlendirme durumlarına göre %65,20 (n=269 Kişi) Orta, %30,68 (n=126 Kişi) İyi ve %4,12 (n=17 Kişi) düşük şekilde dağılım göstermiştir.

Tablo 5. Anne baba ilişki durumlarına göre dağılım

	f	%	Valid Percent	Cumulative Percent
Anne-Baba İlişki Durumu	İkisinde Sağ ve Birlikte	367	89,1	89,1
	Anne Vefat Etmiş	19	4,6	93,7
	İkisinde Sağ ve Boşanmış	7	1,7	95,4
	Baba Vefat Etmiş	19	4,6	100,0
	Total	412	100,0	100,0

Katılımcıların anne baba yaşam durumlarına göre, %89,1(367 Kişi) İkiside Sağ ve Birlikte, %4,6(19 Kişi) Anne Vefat Etmiş, %4,6(19 Kişi) Baba Vefat Etmiş, %1,7(7 Kişi) İkiside Sağ ve Boşanmış şeklinde dağılmışlardır.

Tablo 6. Araştırmaya dahil olan katılımcıların Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği (SÖÖTÖ) puanlarının cinsiyetlerine göre farklılık analizine dair bağımsız T-Testi tablosu

	Cinsiyet	N	Mean	T	P
SÜREKLİ ÖFKE	Kız	216	2.6384	0.784	0.433
	Erkek	196	2.5745		
KONTROLLÜ ÖFKE	Kız	216	3.5064	0.679	0.498
	Erkek	196	3.4471		
DIŞA VURULAN ÖFKE	Kız	216	2.5029	0.290	0.772
	Erkek	196	2.4815		
İÇTE TUTULAN ÖFKE	Kız	216	2.5723	1.255	0.210
	Erkek	196	2.4777		

Araştırmaya dahil olan katılımcıların Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği puanlarının (SÖÖTÖ) cinsiyetlerine göre farklılık analizi Bağımsız Örneklem T-Testi ile incelenmiştir. Analiz neticesinde katılımcıların öfke kontrol düzeylerinin cinsiyetlerine göre farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p > 0.05$).

Tablo 7. Araştırmaya dahil olan katılımcıların ebeveyn tutumlarının cinsiyetlerine göre farklılık analizine dair bağımsız T-Testi tablosu

Ebeveyn Tutumları	Cinsiyet	N	Mean	T	P
İZİN VERİCİ TUTUM	Kız	216	2.0654	-0.430	0.668
	Erkek	196	2.0925		
KORUYUCU TUTUM	Kız	216	3.5540	-0.240	0.810
	Erkek	196	3.5731		
OTORİTER TUTUM	Kız	216	2.0328	-1.182	0.238
	Erkek	196	2.1081		
DEMOKRATİK TUTUM	Kız	216	4.0779	-0.313	0.754
	Erkek	196	4.1050		

Araştırmaya dahil olan katılımcıların ebeveyn tutum düzeylerinin cinsiyetlerine göre farklılık analizi Bağımsız T-Testi ile incelenmiştir. Analiz neticesinde katılımcıların ebeveyn tutumlarına dair görüşlerinin cinsiyetlerine göre farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p > 0.05$).

Tablo 8. Araştırmaya dahil olan katılımcıların Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği (SÖÖTÖ) puanlarının yaşlarına göre farklılık analizine dair Tek Yönlü ANOVA tablosu

	YAŞ	N	Mean	Std. Deviation	F	P
SÜREKLİ ÖFKE	1-10 Yaş Altı*	99	2.4596	.79088	4.531	0.011
	11-15 Yaş	172	2.5628	.85813		
	16 Yaş ve Üstü**	141	2.7674	.79602		
	Total	412	2.6080	.82839		
KONTROLLÜ ÖFKE	1-10 Yaş Altı	99	3.4987	1.01086	1.146	0.319
	11-15 Yaş	172	3.4041	.88506		
	16 Yaş ve Üstü	141	3.5541	.78764		
	Total	412	3.4782	.88615		
DIŞA VURULAN ÖFKE	1-10 Yaş Altı*	99	2.3535	.74446	4.401	0.013
	11-15 Yaş	172	2.4586	.74463		
	16 Yaş ve Üstü**	141	2.6321	.73963		
	Total	412	2.4927	.74900		
İÇTE TUTULAN ÖFKE	1-10 Yaş Altı*	99	2.2816	.67014	9.168	0.000
	11-15 Yaş**	172	2.5233	.79346		
	16 Yaş ve Üstü**	141	2.7048	.75980		
	Total	412	2.5273	.76878		

*Düşük ortalamaya sahip gruplar

**Yüksek ortalamaya sahip gruplar

Araştırmaya dahil olan katılımcıların Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği puanlarının yaşlarına göre farklılık analizi Tek Yönlü ANOVA Testi ile incelenmiştir. Analiz neticesinde katılımcıların Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği Puanlarının yaşlarına göre farklılık gösterdiği tespit edilmiştir ($p < 0.05$). Söz konusu farklılıkların kaynağının tespiti için yapılan post-hoc (Tukey testi) analizine göre, 16 yaş ve üstünde olanların sürekli öfke, dışa vurulan öfke, içte tutulan öfke düzeylerinin 1-10 yaş arasında olanlara göre daha yüksek düzeyde olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 9. Araştırmaya dahil olan katılımcıların ebeveyn tutumlarının yaşlarına göre farklılık analizine dair Tek Yönlü ANOVA tablosu

		N	Mean	Std. Deviation	F	P
İZİN VERİCİ TUTUM	1-10 Yaş Altı	99	2.0657	.68497	6.781	0.001
	11-15 Yaş*	172	1.9644	.55104		
	16 Yaş ve Üstü**	141	2.2261	.66931		
	Total	412	2.0783	.63542		
KORUYUCU TUTUM	1-10 Yaş Altı	99	3.6487	.78691	0.780	0.459
	11-15 Yaş	172	3.5484	.81907		
	16 Yaş ve Üstü	141	3.5209	.80323		
	Total	412	3.5631	.80561		
OTORİTER TUTUM	1-10 Yaş Altı	99	2.0101	.68066	2.547	0.080
	11-15 Yaş	172	2.0211	.58861		
	16 Yaş ve Üstü	141	2.1676	.67989		
	Total	412	2.0686	.64592		
DEMOKRATİK TUTUM	1-10 Yaş Altı	99	4.1925	.89360	1.532	0.217
	11-15 Yaş	172	4.1105	.88203		
	16 Yaş ve Üstü	141	3.9954	.86846		
	Total	412	4.0908	.88135		

*Düşük ortalamaya sahip gruplar

**Yüksek ortalamaya sahip gruplar

Araştırmaya dahil olan katılımcıların Ebeveyn Tutumlarının yaşlarına göre farklılık analizi Tek Yönlü ANOVA Testi ile incelenmiştir. Analiz neticesinde katılımcıların ebeveyn tutumlarının alt boyutu olan izin verici tutum düzeylerinin yaşlarına göre farklılık gösterdiği tespit edilmiştir ($p < 0.05$). Söz konusu farklılıkların kaynağının tespiti için yapılan post-hoc (Tukey testi) analizine göre, 16 yaş ve üstünde olan çocukların ebeveynlerinin izin verici tutum düzeyleri 11-15 yaş arasında olanlara göre daha yüksek düzeyde olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 10. Araştırmaya dahil olan katılımcıların Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği (SÖÖTÖ) puanlarının anne öğrenim durumlarına göre farklılık dair Tek Yönlü ANOVA tablosu

		N	Mean	Std. Deviation	F	P
SÜREKLİ ÖFKE	Okuryazar Değil	17	2.6059	1.04909	1.179	0.313
	Okuryazar	18	2.5278	.69435		
	İlkokul Mezunu	38	2.4579	.84682		
	Ortaokul Mezunu	36	2.5528	.94913		
	Lise Mezunu	83	2.8193	.85532		
	Lisans Mezunu	173	2.5815	.78770		
	Önlisans Mezunu	23	2.6261	.70014		
	Lisansüstü Mezunu	24	2.4333	.80847		
	Total	412	2.6080	.82839		
KONTROLLÜ ÖFKE	Okuryazar Değil	17	3.1985	.84555	1.127	0.345
	Okuryazar	18	3.3611	1.05011		
	İlkokul Mezunu	38	3.5461	.85098		
	Ortaokul Mezunu	36	3.4132	.98053		
	Lise Mezunu	83	3.3464	.84539		
	Lisans Mezunu	173	3.5535	.89147		
	Önlisans Mezunu	23	3.3967	.91752		
	Lisansüstü Mezunu	24	3.7448	.72558		
	Total	412	3.4782	.88615		
DIŞA VURULAN ÖFKE	Okuryazar Değil	17	2.5221	.92411	0.662	0.705
	Okuryazar	18	2.6736	.68350		
	İlkokul Mezunu	38	2.3816	.80326		
	Ortaokul Mezunu	36	2.3889	.76636		
	Lise Mezunu	83	2.5964	.83951		
	Lisans Mezunu	173	2.4733	.67484		
	Önlisans Mezunu	23	2.5326	.81640		
	Lisansüstü Mezunu	24	2.4115	.69595		
	Total	412	2.4927	.74900		
İÇTE TUTULAN ÖFKE	Okuryazar Değil	17	2.4559	.93535	0.773	0.610
	Okuryazar	18	2.6458	.88622		
	İlkokul Mezunu	38	2.4967	.87885		
	Ortaokul Mezunu	36	2.4410	.83799		
	Lise Mezunu	83	2.6792	.72813		
	Lisans Mezunu	173	2.5022	.76896		
	Önlisans Mezunu	23	2.3967	.50093		
	Lisansüstü Mezunu	24	2.4479	.60783		
	Total	412	2.5273	.76878		

Araştırmaya dâhil olan katılımcıların Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği Puanlarının öğrenim durumlarına göre farklılık analizi Tek Yönlü ANOVA Testi ile incelenmiştir. Analiz neticesinde katılımcıların Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği Puanlarının anne öğrenim durumlarına göre farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p > 0.05$).

Tablo 11. Araştırmaya dahil olan katılımcıların ebeveyn tutumlarının anne öğrenim durumlarına göre farklılık analizine dair Tek Yönlü ANOVA tablosu

		N	Mean	Std. Deviation	F	P
İZİN VERİCİ TUTUM	Okuryazar Değil	17	2.0368	.57920	0.302	0.953
	Okuryazar	18	2.2014	.57545		
	İlkokul Mezunu	38	2.0855	.84485		
	Ortaokul Mezunu	36	2.0417	.59085		
	Lise Mezunu	83	2.0858	.67736		
	Lisans Mezunu	173	2.0549	.54791		
	Önlisans Mezunu	23	2.2120	1.01371		
	Lisansüstü Mezunu	24	2.0729	.39514		
	Total	412	2.0783	.63542		
KORUYUCU TUTUM	Okuryazar Değil	17	3.2288	.86911	0.972	0.451
	Okuryazar	18	3.7778	.71095		
	İlkokul Mezunu	38	3.6930	.68515		
	Ortaokul Mezunu	36	3.5463	1.04481		
	Lise Mezunu	83	3.4900	.81890		
	Lisans Mezunu	173	3.5902	.78573		
	Önlisans Mezunu	23	3.6377	.66685		
	Lisansüstü Mezunu	24	3.4444	.81056		
	Total	412	3.5631	.80561		
OTORİTER TUTUM	Okuryazar Değil	17	2.3209	.78409	2.415	0.053
	Okuryazar	18	2.1465	.61668		
	İlkokul Mezunu	38	2.1579	.83819		
	Ortaokul Mezunu	36	1.9949	.60183		
	Lise Mezunu	83	2.0843	.61507		
	Lisans Mezunu	173	1.9559	.56489		
	Önlisans Mezunu	23	2.3439	.78008		
	Lisansüstü Mezunu	24	2.2955	.66979		
	Total	412	2.0686	.64592		
DEMOKRATİK TUTUM	Okuryazar Değil*	17	3.5329	.94906	3.459	0.001
	Okuryazar	18	4.0490	.82999		
	İlkokul**	38	4.2399	.55137		
	Ortaokul*	36	3.6062	1.18082		
	Lise	83	4.0404	.89710		
	Lisans**	173	4.2210	.82487		
	Önlisans	23	4.1714	.85977		
	Lisansüstü	24	4.1667	.82730		
	Total	412	4.0908	.88135		

Araştırmaya dahil olan katılımcıların Ebeveyn Tutumlarının anne öğrenim düzeylerine göre farklılık analizi Tek Yönlü ANOVA Testi ile incelenmiştir. Analiz neticesinde katılımcıların ebeveyn tutumları demokratik tutum alt boyut düzeylerinin anne öğrenim düzeylerine göre farklılık gösterdiği tespit edilmiştir ($p < 0.05$). Söz konusu farklılıkların kaynağının tespiti için yapılan post-hoc (Tukey testi) analizine göre, İlkokul mezunu ve Lisans mezunu olan katılımcıların, demokratik tutumlarının okuryazar olmayan ve ortaokul mezunu olanlara göre daha yüksek düzeyde olduğu tespit edilmiştir.



Tablo 12. Araştırmaya dahil olan katılımcıların Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği (SÖÖTÖ) puanlarının baba öğrenim durumlarına göre farklılık analizine dair Tek Yönlü ANOVA tablosu

		N	Mean	Std. Deviation	F	P
SÜREKLİ ÖFKE	Okuryazar Değil	4	2.1750	.35940	0.500	0.835
	Okuryazar	12	2.5583	.62152		
	İlkokul	20	2.6400	1.09947		
	Ortaokul	29	2.6655	.97221		
	Lise	93	2.6247	.87199		
	Lisans	179	2.5570	.77249		
	Önlisans	24	2.7958	.97556		
	Lisansüstü	51	2.6686	.74148		
	Total	412	2.6080	.82839		
	KONTROLLÜ ÖFKE	Okuryazar Değil	4	3.1875		
Okuryazar		12	3.3958	.68638		
İlkokul		20	3.1938	1.17294		
Ortaokul		29	3.2586	.96705		
Lise		93	3.4503	.91618		
Lisans		179	3.5964	.82425		
Önlisans		24	3.3438	.83426		
Lisansüstü		51	3.4559	.91611		
Total		412	3.4782	.88615		
DIŞA VURULAN ÖFKE		Okuryazar Değil	4	2.1875	.46211	0.581
	Okuryazar	12	2.5104	.64504		
	İlkokul	20	2.5438	.95393		
	Ortaokul	29	2.6164	.74247		
	Lise	93	2.4032	.75769		
	Lisans	179	2.5426	.68786		
	Önlisans	24	2.4427	.95907		
	Lisansüstü	51	2.4338	.80170		
	Total	412	2.4927	.74900		
	İÇTE TUTULAN ÖFKE	Okuryazar Değil	4	2.0000	.20412	
Okuryazar		12	2.4271	.68767		
İlkokul		20	2.4875	.86498		
Ortaokul		29	2.6767	.79445		
Lise		93	2.5296	.80026		
Lisans		179	2.5468	.78062		
Önlisans		24	2.6615	.74407		
Lisansüstü		51	2.3873	.66580		
Total		412	2.5273	.76878		

Araştırmaya dâhil olan katılımcıların Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği (SÖÖTÖ) Puanlarının öğrenim durumlarına göre farklılık analizi Tek Yönlü ANOVA Testi ile incelenmiştir. Analiz neticesinde katılımcıların öfke kontrol düzeylerinin baba öğrenim durumlarına göre farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p > 0.05$).

Tablo 13. Araştırmaya dahil olan katılımcıların ebeveyn tutumlarının baba öğrenim durumlarına göre farklılık analizine dair Tek Yönlü ANOVA tablosu

		N	Mean	Std. Deviation	F	P
İZİN VERİCİ TUTUM	Okuryazar Değil	4	1.8125	.48412	1.071	0.381
	Okuryazar	12	2.0417	.52042		
	İlkokul	20	1.9313	.66203		
	Ortaokul	29	2.1638	.80325		
	Lise	93	2.0618	.58561		
	Lisans	179	2.0831	.60530		
	Önlisans	24	2.3490	.82008		
	Lisansüstü	51	2.0025	.64201		
	Total	412	2.0783	.63542		
	KORUYUCU TUTUM	Okuryazar Değil	4	3.3333		
Okuryazar		12	3.5185	.77898		
İlkokul		20	3.5056	1.11780		
Ortaokul		29	3.6858	.89584		
Lise		93	3.5221	.87945		
Lisans		179	3.5754	.72317		
Önlisans		24	3.7917	.62538		
Lisansüstü		51	3.4684	.84278		
Total		412	3.5631	.80561		
OTORİTER TUTUM		Okuryazar Değil	4	2.0000	.80289	1.127
	Okuryazar	12	2.1136	.65913		
	İlkokul	20	2.2409	.88596		
	Ortaokul	29	2.1975	.75361		
	Lise	93	2.0127	.56687		
	Lisans	179	2.0259	.60396		
	Önlisans	24	2.3220	.69647		
	Lisansüstü	51	2.0553	.70724		
	Total	412	2.0686	.64592		
	DEMOKRATİK TUTUM	Okuryazar Değil	4	3.6618	1.14202	
Okuryazar		12	3.8186	.89684		
İlkokul		20	3.6912	1.21183		
Ortaokul		29	4.0446	.93929		
Lise		93	4.0304	.95972		
Lisans		179	4.2284	.74473		
Önlisans		24	3.8897	.84700		
Lisansüstü		51	4.0934	.94178		
Total		412	4.0908	.88135		

Araştırmaya dâhil olan katılımcıların ebeveyn tutumlarının öğrenim durumlarına göre farklılık analizi Tek Yönlü ANOVA Testi ile incelenmiştir. Analiz neticesinde katılımcıların ebeveyn tutum düzeylerinin babalarının öğrenim durumlarına göre farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p > 0.05$).

Tablo 14. Araştırmaya dahil olan katılımcıların Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği (SÖÖTÖ) puanlarının ekonomik seviyelerine göre farklılık analizine dair Tek Yönlü ANOVA tablosu

		N	Mean	Std. Deviation	F	P
SÜREKLİ ÖFKE	Düşük	17	2.3294	.74897	1.308	0.271
	Orta	269	2.5978	.85614		
	İyi	126	2.6675	.77375		
	Total	412	2.6080	.82839		
KONTROLLÜ ÖFKE	Düşük	17	3.3088	.80053	0.808	0.446
	Orta	269	3.4554	.88302		
	İyi	126	3.5496	.90444		
	Total	412	3.4782	.88615		
DIŞA VURULAN ÖFKE	Düşük	17	2.5588	.70172	2.352	0.096
	Orta	269	2.4349	.77339		
	İyi	126	2.6071	.69150		
	Total	412	2.4927	.74900		
İÇTE TUTULAN ÖFKE	Düşük	17	2.4926	.57192	0.175	0.840
	Orta	269	2.5139	.80165		
	İyi	126	2.5605	.72245		
	Total	412	2.5273	.76878		

Araştırmaya dâhil olan katılımcıların SÖÖTÖ Puanlarının, ekonomik düzeyi durumlarına göre farklılık analizi Tek Yönlü ANOVA Testi ile incelenmiştir. Analiz neticesinde katılımcıların Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği (SÖÖTÖ) Puanlarının ekonomik düzeyi durumlarına göre farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p > 0.05$).

Tablo 15. Araştırmaya dahil olan katılımcıların ebeveyn tutumlarının ekonomik seviyelerine göre farklılık analizine dair Tek Yönlü ANOVA tablosu

		N	Mean	Std. Deviation	F	P
İZİN VERİCİ TUTUM	Düşük	17	1.9632	.36648	0.327	0.721
	Orta	269	2.0892	.65135		
	İyi	126	2.0704	.63137		
	Total	412	2.0783	.63542		
KORUYUCU TUTUM	Düşük	17	3.7712	.67868	0.723	0.486
	Orta	269	3.5399	.81725		
	İyi	126	3.5847	.79718		
	Total	412	3.5631	.80561		
OTORİTER TUTUM	Düşük	17	2.1925	.60719	1.299	0.274
	Orta	269	2.0943	.63300		
	İyi	126	1.9971	.67591		
	Total	412	2.0686	.64592		
DEMOKRATİK TUTUM	Düşük	17	3.7612	.83045	3.737	0.350
	Orta	269	4.0378	.89175		
	İyi	126	4.2484	.84555		
	Total	412	4.0908	.88135		

Araştırmaya dâhil olan katılımcıların Ebeveyn Tutumlarının ekonomik düzeyi durumlarına göre farklılık analizi Tek Yönlü ANOVA Testi ile incelenmiştir. Analiz neticesinde katılımcıların ebeveyn tutumlarının ekonomik düzeyi durumlarına göre farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p > 0.05$).

Tablo 16. Araştırmaya dahil olan katılımcıların Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği (SÖÖTÖ) puanlarının anne baba ilişki durumuna göre farklılık analizi

		N	Mean	Std. Deviation	F	P
SÜREKLİ ÖFKE	İkisinde Sağ ve Birlikte	367	2.6014	.83840	1.176	0.318
	Anne Vefat Etmiş	19	2.8789	.61426		
	İkisinde Sağ ve Boşanmış	7	2.2286	.50897		
	Baba Vefat Etmiş	19	2.6053	.88222		
	Total	412	2.6080	.82839		
KONTROLLÜ ÖFKE	İkisinde Sağ ve Birlikte	367	3.4799	.88955	0.023	0.995
	Anne Vefat Etmiş	19	3.5000	.91856		
	İkisinde Sağ ve Boşanmış	7	3.4464	.56760		
	Baba Vefat Etmiş	19	3.4342	.94131		
	Total	412	3.4782	.88615		
DIŞA VURULAN ÖFKE	İkisinde Sağ ve Birlikte	367	2.4922	.76039	0.474	0.700
	Anne Vefat Etmiş	19	2.6513	.61035		
	İkisinde Sağ ve Boşanmış	7	2.3393	.37993		
	Baba Vefat Etmiş	19	2.4013	.76669		
	Total	412	2.4927	.74900		
İÇTE TUTULAN ÖFKE	İkisinde Sağ ve Birlikte	367	2.5279	.77347	0.637	0.592

Araştırmaya dâhil olan katılımcıların Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği Puanlarının anne baba durumu düzeylerine göre farklılık analizi Tek Yönlü ANOVA Testi ile incelenmiştir. Analiz neticesinde katılımcıların öfke kontrol düzeylerinin anne baba durumu düzeylerine göre farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p > 0.05$).

Tablo 17. Araştırmaya dahil olan katılımcıların ebeveyn tutumlarının anne baba ilişki durumuna göre farklılık analizi

		N	Mean	Std. Deviation	F	P
İZİN VERİCİ TUTUM	İkisinde Sağ ve Birlikte	367	2.0851	.64476	1.750	0.156
	Anne Vefat Etmiş	19	2.2632	.61080		
	İkisinde Sağ ve Boşanmış	7	1.9107	.35878		
	Baba Vefat Etmiş	19	1.8224	.48289		
	Total	412	2.0783	.63542		
KORUYUCU TUTUM	İkisinde Sağ ve Birlikte	367	3.5855	.79201	1.266	0.286
	Anne Vefat Etmiş	19	3.5029	.81006		
	İkisinde Sağ ve Boşanmış	7	3.4603	.85690		
	Baba Vefat Etmiş	19	3.2281	1.01327		
	Total	412	3.5631	.80561		
OTORİTER TUTUM	İkisinde Sağ ve Birlikte	367	2.0654	.65324	0.091	0.965
	Anne Vefat Etmiş	19	2.1388	.49364		
	İkisinde Sağ ve Boşanmış	7	2.1039	.61976		
	Baba Vefat Etmiş	19	2.0478	.68659		
	Total	412	2.0686	.64592		
DEMOKRATİK TUTUM	İkisinde Sağ ve Birlikte	367	4.1088	.86963	0.612	0.608
	Anne Vefat Etmiş	19	4.0000	.98118		
	İkisinde Sağ ve Boşanmış	7	4.0588	.96955		
	Baba Vefat Etmiş	19	3.8452	1.00177		
	Total	412	4.0908	.88135		

Araştırmaya dâhil olan katılımcıların ebeveyn tutumlarının anne baba ilişki durumlarına göre farklılık analizi Tek Yönlü ANOVA Testi ile incelenmiştir. Analiz neticesinde katılımcıların Ebeveyn Tutumlarının anne baba ilişki durumlarına göre farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p > 0.05$).

Tablo 18. Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği (SÖÖTÖ) puanları ile ebeveyn tutumları arasındaki ilişki analizi

	SÜREKLİ ÖFKE	KONTROLLÜ ÖFKE	DIŞA VURULAN ÖFKE	İÇTE TUTULAN ÖFKE	İZİN VERİCİ TUTUM	KORUYUCU TUTUM	OTORİTER TUTUM	DEMOKRATİK TUTUM
SÜREKLİ ÖFKE	r 1							
	p.							
KONTROLLÜ ÖFKE	r -,198**	1						
	p. ,000							
DIŞA VURULAN ÖFKE	r ,713**	-,070	1					
	p. ,000	,156						
İÇTE TUTULAN ÖFKE	r ,505**	,138**	,521**	1				
	p. ,000	,005	,000					
İZİN VERİCİ TUTUM	r ,191**	,026	,219**	,218**	1			
	p. ,000	,599	,000	,000				
KORUYUCU TUTUM	r ,145**	,333**	,145**	,157**	,149**	1		
	p. ,003	,000	,003	,001	,002			
OTORİTER TUTUM	r ,341**	-,122*	,348**	,263**	,386**	,113*	1	
	p. ,000	,013	,000	,000	,000	,022		
DEMOKRATİK TUTUM	r ,102*	,537**	,140**	,168**	-,016	,655**	-,079	1
	p. ,039	,000	,005	,001	,752	,000	,111	

* 0.05 anlamlılık düzeyi

** 0.

01 anlamlılık düzeyi

Araştırmada incelenen Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği Puanları ile ebeveyn tutumları arasındaki ilişki korelasyon analizi ile incelenmiştir. Analiz neticesinde Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği puanları ile ebeveyn tutumları arasında korelatif ilişki olduğu tespit edilmiştir. Söz konusu ilişkili olan boyutlar ile bu boyutlar arasında mevcut ilişkinin yönleri ve düzeyleri şu şekildedir:

- Sürekli öfke alt boyutu ile izin verici tutum (r: 0,191; p<0,05), koruyucu tutum (r: 0,145; p<0,05) ve demokratik tutum (r: 0,102; p<0,05) arasında düşük düzeyli ve pozitif yönlü, otoriter tutum ile (r: 0,341; p<0,05) orta düzeyli ve pozitif yönlü ilişki olduğu tespit edilmiştir.

- Kontrollü öfke alt boyutu ile koruyucu tutum ($r: 0,333$; $p<0,05$) ve demokratik tutum ($r: 0,537$; $p<0,05$) arasında orta düzeyli ve pozitif yönlü ilişki olduğu tespit edilmiştir.
- Dışa vurulan öfke alt boyutu ile izin verici tutum ($r: 0,219$; $p<0,05$), koruyucu tutum ($r: 0,145$; $p<0,05$) ve demokratik tutum ($r: 0,140$; $p<0,05$) arasında düşük düzeyli ve pozitif yönlü, otoriter tutum ile ($r: 0,348$; $p<0,05$) orta düzeyli ve pozitif yönlü ilişki olduğu tespit edilmiştir.
- İçte tutulan öfke alt boyutu ile izin verici tutum ($r: 0,218$; $p<0,05$), koruyucu tutum ($r: 0,157$; $p<0,05$), demokratik tutum ($r: 0,263$; $p<0,05$) ve otoriter tutum ile ($r: 0,138$; $p<0,05$) arasında düşük düzeyli ve pozitif yönlü ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Elde edilen bu sonuçlar çerçevesinde katılımcıların ebeveynlerinin otoriter tutuma sahip olmaları sürekli öfke ve dışa vurulan düzeyleri üzerinde orta düzeyli korelatif ilişki içerisinde olduğunu ve bu düzeyde etki gösterdiğini söylemek mümkündür. Aynı zamanda katılımcıların ebeveynlerinin koruyucu ve demokratik tutuma sahip olmaları da kontrollü öfke düzeyleri üzerinde orta düzeyli korelatif ilişki içerisindedir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

TARTIŞMA VE YORUM

Çocuk ve ergenlerin öfke kontrol düzeylerine ebeveyn tutumlarının etkisinin incelendiği çalışma Diyarbakır İlinde yaşayan ve 8-18 yaş aralığında olan çocuk ve ergenlerle gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya 412 çocuk ve ergen katılım sağlamıştır.

Katılımcıların Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği (SÖÖTÖ) puanlarının cinsiyetlerine göre farklılık analizi incelendiğinde katılımcıların öfke kontrol düzeylerinin cinsiyetlerine göre farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Manap ve Kış (2019) tarafından yapılan çalışmaya göre erkek ve kadınların öfke düzeyleri arasında anlamlı bir fark görülmemiştir. Çalışmanın örnekleminde; 3495 (%47.05) erkek, (%52.95) kadın katılımcı yer almıştır. Elde edilen bulgulara göre öfke düzeyi cinsiyet değişkenine göre farklılaşmamaktadır. İstatistiksel sonucun erkekler lehine çıkmış olmasına karşın farkın anlamsız düzeyde bir değere sahip olduğu belirtilmiştir. Literatür taramasında bulgularla paralellik göstermeyen çalışmalar da bulunmuştur. Özmen, Özmen, Dünder, Çetinkata, Taşkın (2008)'e göre ergenlerin sürekli öfke düzeylerini ve öfke tarzlarını en çok etkileyen etkenler kaygı, cinsiyet ve aile tipidir. Erkek öğrenciler daha yüksek sürekli öfke düzeyine sahipken ve öfkelerini daha çok ifade ederken, kız öğrencilerin öfkelerini daha fazla kontrol ettikleri bulunmuştur. Genel olarak ele alındığında öfke ve saldırgan davranışların kadınlara göre erkeklerde daha yaygın olduğu saptanmıştır. Keskin, Gümüş, Engin (2011)'e göre de öfkeyi ifade etme tarzı cinsiyetlere göre değişmektedir. Erkek ve kadınlar arasında öfkelenme durumları, düzeyleri ve ifade ediş biçimleri açısından farklılıklar bulunmaktadır. Cinsiyetin öfkeyi ifade etme üzerindeki etkisi, kadınların dolaylı olarak içe yöneldiği ve bunun depresyon ve bedene zarar verme şeklinde kendisini gösterdiği, erkeklerin ise doğrudan öfkelerini ifade ettikleri şeklinde belirtilmiştir. Bu çalışmada tıbbi sekreterlerde sürekli öfke düzeyinin cinsiyete göre değiştiği ve erkeklerde anlamlı düzeyde yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Çalışmamızda katılımcıların ebeveyn tutum düzeylerinin de cinsiyete göre farklılık göstermediği görülmüştür. Çeçen (2008) tarafından yapılan çalışmada ebeveyn tutumlarının kız ve erkek lise öğrencilerinde anlamlı düzeyde farklılaşmadığını bulmuştur. Bununla birlikte çalışmada elde edilen sonuca paralel bir

diğer çalışma Steinberg ve diğerleri (1982) tarafından gerçekleştirilen ve ergen başarısı üzerinde ebeveyn tutumlarının etkisinin incelendiği çalışmadır. Çalışmada ebeveyn tutumlarının ergenlerin cinsiyetlerine göre farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Arcan (2006) tarafından gerçekleştirilen araştırmada da özel okullara giden lise düzeyindeki öğrencilerinin akademik başarıları üzerinde anne baba tutumları incelenmiş ve anne baba tutumlarının cinsiyetlere göre farklılık oluşturmadığı tespit edilmiştir.

Araştırmada sürekli öfke, dışa vurulan öfke ve içte tutulan öfke düzeylerinin ergenlerin yaşlarına göre farklılaştığı ve 16 yaş üzerinde olanların 1-10 yaş arasında olanlara göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Literatürde araştırma bulgusuyla paralellik gösteren çalışma olarak Erdoğan (2015) tarafından gerçekleştirilen çalışmada ergenlerin sürekli öfke ve öfke ifade tarzlarının yaş değişkenine göre farklılaştığı ve 16 yaş düzeyindeki ergenlerin diğer katılımcılara göre daha yüksek düzeyde olduğu tespit edilmiştir.

Araştırmada ebeveyn tutumlarının anne öğrenim düzeylerine göre farklılık gösterdiği ve annesi ilkokul ile lisans mezunu olanların demokratik tutum düzeylerinin okuryazar olmayan ve ortaokul mezunu olanlara göre daha yüksek düzeyde olduğu belirlenmiştir. Araştırmada ebeveyn tutumlarının anne eğitim durumlarına göre farklılaştığı ve lisans mezunu olan annelerin demokratik ebeveyn tutum düzeylerinin anlamlı olarak yüksek olduğu sonucu elde edilmiştir. Özyürek ve Şahin (2005) yaptıkları çalışmada, aşırı koruyucu tutumda en düşük ortalamaya üniversite mezunu annelerin sahip olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Aktürk (2015) yaptığı çalışmada, ilkokul mezunu annelerin diğer eğitim düzeyindeki annelere göre izin verici tutumu daha fazla sergilediklerini, buna karşın aşırı koruyucu tutumu daha az sergilediklerini belirlemiştir. Bazarbashi (2004) annelerin çocuk yetiştirme tutumlarını incelediği çalışmasında, ilkokul mezunu annelerin izin verici tutumunun diğer eğitim düzeyindeki annelere göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Durmuş (2006) yaptığı çalışmada, ilkokul mezunu annelerin aşırı koruyucu ve otoriter tutumlarını daha fazla benimsediklerini belirlemiştir. Öztürk ve Şanlı (2007) yaptıkları çalışmada, ilkokul mezunu annelerin aşırı koruyucu tutumu diğer eğitim düzeyindeki annelerden daha çok benimsediklerini ortaya koymuştur. Sarı (2007) çalışmasında, annelerin eğitim seviyesi düştükçe aşırı koruyucu tutumlarının arttığını belirlemiştir. Çetinkaya (2016) yaptıkları çalışmada, demokratik tutum boyutunda en yüksek ortalamaya

üniversite mezunu annelerin sahip olduğu, otoriter tutum boyutunda ise en yüksek ortalamaya ilköğretim mezunu annelerin sahip olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Benzer şekilde, Ucur (2005) çalışmasında lise ve altı eğitim düzeyindeki annelerin üniversite mezunu annelerden daha fazla koruyucu, kontrollü, sıkı disipline önem verdiklerini belirlemiştir. Bu araştırma sonuçlarından farklı olarak, Andi ve Bıkmaz (2004) yaptıkları çalışmada, ilköğretim mezunu annelerin üniversite mezunu annelerden daha demokratik tutum sergilediklerini, üniversite mezunu annelerin ilköğretim mezunu annelerden daha az koruyucu tutum sergilediklerini belirlemiştir. Karabulut Demir ve Şendil (2008) ebeveyn tutum ölçeğini geliştirdikleri çalışmada, annelerin eğitim düzeyi ile birlikte demokratik, otoriter ve aşırı koruyucu tutumlarının arttığını ortaya koymuşlardır. Alandaki benzer çalışma sonuçları ve bu çalışmadan elde edilen sonuçlar değerlendirildiğinde, ebeveynlerin eğitim düzeyi yükseldikçe demokratik tutumu daha fazla benimsedikleri söylenebilir. Çalışmada ilköğretim mezunu ebeveynlerin frekanslarının düşük olması nedeniyle ilköğretim mezunlarının demokratik tutumları yüksek çıktığı düşünülmektedir. Ebeveynin eğitim düzeyi yükseldikçe ebeveynler çocuk yetiştirmede yeni fikir ve uygulamaları daha kolay kabul ederek geleneksel tutumdan uzaklaşırlar (Özyürek ve Şahin, 2005; Ucur, 2005).

Araştırmaya dahil olan katılımcıların Sürekli Öfke ve Öfke Tarz Ölçeği (SÖÖTÖ) puanlarının anne ve baba öğrenim durumlarına göre farklılık analizine bakıldığında farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Özmen, Özmen, Dünder, Çetinkata, Taşkın (2016) baba eğitim düzeyinin ergenlerin sürekli öfke ve tüm öfke tarzlarını etkilemediğini, annenin eğitim düzeyinin ise yalnızca öfke kontrolünü etkilediğini tespit etmiştir. Bu bulgular, anne ve baba eğitiminin ergenlerdeki öfkeyi etkilemekte öne çıkan faktörler olmayabileceğini düşündürmektedir.

Katılımcıların Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği (SÖÖTÖ) puanlarının ekonomik seviyelerine göre farklılık analizine ve ebeveyn tutumlarının ekonomik seviyelerine göre farklılık analizine bakıldığında, farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Bu doğrultuda yapılan çalışmalar incelenmiş ve Özmen, Özmen, Dünder, Çetinkata, Taşkın (2008)'e göre gelir algısının öğrencilerin öfke düzeylerini ve öfke tarzlarını istatistiksel düzeyde anlamlı biçimde etkilemediği gözlenmiştir. Özmen ve arkadaşları, bu çalışmanın bulgularından farklı sonuçlar bulmuştur. Gelirlerin giderlerini karşılamadığını düşünen ergenlerde öfke yaşama eğiliminin ve öfke dışı vurumun daha düşük olduğu, ailesini yoksul olarak algılayanların öfkelerini daha az

dışa vurdukları belirlenmiştir. Bunun yanı sıra Kulaksızoğlu (1989)'na göre üst sosyo-ekonomik statüdeki annelerin 'Aşırı Koruyucu Annelik' tutum boyutlarından aldıkları puan ile alt ve orta sosyo-ekonomik statüdeki annelerin aynı boyuttan aldıkları puanlar arasında ($p < .05$) güven seviyesinde anlamlı bir fark bulunmuştur. Alt ve orta sosyo-ekonomik düzeydeki annelerin üst sosyo-ekonomik düzeydeki annelerle 'Demokratik Davranma ve Eşitlik Tanıma' tutum boyutundan aldıkları puanlar .05 güven seviyesinde anlamlı bulunmuştur ($p < .05$). Bu çalışmaya göre üst sosyo-ekonomik ve kültürel seviyedeki annelerin, alt ve orta sosyo-ekonomik ve kültürel seviyedeki annelere göre çocuklarına daha eşit haklar tanıdıklarını, onların fikirlerini açıkça belirtmesini destekledikleri söylenebilir. Ayrıca üst sosyo-ekonomik statüdeki anneler, orta ve alt sosyo-ekonomik statüdeki anneler kadar "Aşırı Annelik" boyutunu desteklememektedir. Kulaksızoğlu'nun çalışmasında sosyoekonomik seviyeye göre anlamlı farklılık gösteren ebeveyn tutumları, bizim çalışmamızda sosyoekonomik seviyeye anlamlı ilişki göstermemiştir. Bu durumun sebepleri arasında çalışmaların örneklem sayılarının azlığı veya çokluğu, metodolojik farklılıkları ve çalışmaların zamansal farklılıklarının etkili olduğu düşünülmektedir.

Çalışma sonucunda araştırmaya dahil olan katılımcıların Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği (SÖÖTÖ) puanlarının da ebeveyn tutumlarının da anne-baba ilişki durumuna göre farklılık analizinde farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Özmen, Dündar, Çetinkata, Taşkın (2008)'e göre parçalanmış ailede yaşayan ergenlerin sürekli öfke, ifade ettikleri öfke ve baskıladıkları öfke düzeyleri daha yüksektir ve öfkelerini daha az kontrol edebilmektedirler. Ayrıca öğrencilerin yalnız öfke-içe ve öfke-dışa düzeylerini etkilediği görülmüştür. Altuntaş (2012)'a göre ise doğum sırası değişkenine göre tüm grupta ortaya çıkan sürekli öfke, öfke kontrol ve dışa vurulmuş öfke değerlerindeki anlamlı farklılıkların, sürekli öfke ve dışa vurulmuş öfke puanlarında boşanmış ebeveyne sahip ergenler grubunda görülürken, boşanmamış ebeveyne sahip ergenler grubunda görülmediği belirlenmiştir. Bizim çalışmamızda ebeveyn ilişki durumu ile SÖÖTÖ puanları arasında anlamlı ilişki bulunamamış olmasının sebepleri arasında; örneklemimizde boşanmış ebeveyne sahip çocuk sayısının oldukça az olması, çalışmaların metodolojik ve zamansal farklılıklarının etkili olduğu düşünülmektedir.

Araştırmanın temel konusu olan öfke ifade tarzları üzerinde ebeveyn tutumlarının etkisinin incelendiği analizlerde bu iki değişkenin birbiri ile ilişkili

olduğu tespit edilmiştir. Araştırma sonucunda, otoriter tutum ile sürekli öfke alt boyutu arasında orta düzeyli ve pozitif yönlü ilişki, koruyucu tutum ile kontrollü öfke alt boyutu ile arasında orta düzeyli ve pozitif yönlü ilişki ve demokratik tutum ile kontrollü öfke alt boyutu ile arasında orta düzeyli ve pozitif yönlü ilişki, otoriter tutum ile dışa vurulan öfke alt boyutu ile arasında orta düzeyli ve pozitif yönlü ilişki olduğu görülmüştür. Bu bağlamda otoriter tutum sergileyen ebeveynlerin çocuklarının sürekli öfke düzeyleri diğer ebeveyn tutumunu sergileyenlere göre daha yüksek düzeydedir. Bu sonucun benzeri dışa vurulan öfkede de kendisini göstermekte ve otoriter tutuma sahip ebeveynlerin çocuklarının öfkelerini dışa vurma düzeyleri arasında diğer ebeveyn tutumlarına nazaran daha yüksek seviyede doğrusal bir ilişki olduğu görülmüştür. Kontrollü öfke alt boyutu ile koruyucu tutum ve demokratik tutum arasında orta düzeyli ve pozitif yönlü ilişki olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuçta çocuk ve ergenlerin öfkelerini kontrol altında tutabilmelerinde koruyucu tutum ve demokratik ebeveyn tutumunun önemli olduğunu göstermektedir.

Literatürde konuyla ilgili akademik çalışmalara bakıldığında Say (2016) tarafından gerçekleştirilen çalışmada ebeveynlerin ergenlerle olan ilişkilerinde ilişkinin niteliği, problem çözme ve öfke düzeyleri araştırılmış ve ergen-ebeveyn ilişkisi ile ebeveynlerin tutumlarının öfke ile ilişkili olduğu tespit edilmiştir (Say, 2016). Araştırmada elde edilen bulgulara paralel bulgular elde edilen bir diğer çalışma Bulut (2018) tarafından gerçekleştirilen, lise öğrencileri üzerinde öfke ifade tarzları ile ebeveyn tutumlarının incelendiği çalışmadır. Bu çalışma sonucunda ebeveyn tutumunun ergenlerin sürekli öfkesinde etkisinin olduğu belirlenmiştir Bulut'un çalışmasında Sürekli Öfke ile Koruyucu Tutum arasında, bizim çalışmamızda olduğu gibi zayıf ve doğru orantılı ilişki vardır. Sürekli Öfke ile Demokratik Tutum puanı arasında negatif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. Sürekli Öfke ile Otoriter Tutum puanı arasında, bizim bulgumuza benzer şekilde pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. Kontrol Altına Alınmış Öfke ile Koruyucu Tutum puanı arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır. Kontrol Altına Alınmış Öfke ile Demokratik Tutum puanı arasında, bizim bulgumuza benzer şekilde pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. Dışa vurulan Öfke ile Demokratik Tutum puanı arasında negatif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. Dışa vurulan Öfke ile Otoriter Tutum puanı arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur (Bulut, 2018).

Montemayor (1983) tarafından gerçekleştirilen bir çalışmada, ebeveyn tutumu ile öfke arasındaki ilişki incelenmiş ve çalışma neticesinde ebeveynleri ilgisiz ve tutarsız tutuma sahip çocukların saldırgan davranışlar gösterme eğilimlerinin yüksek düzeyde olduğu ortaya çıkmıştır (Montemayor, 1983).

Sağır (2016) da gerçekleştirdiği çalışmada ebeveyn tutumunun ergenlerdeki öfke ifade tarzları üzerindeki etkisini araştırmıştır. Çalışmanın sonucunda ergen bireylerdeki öfke ifade tarzları ve sürekli öfke düzeyleriyle ebeveyn tutumları arasında anlamlı bir fark olduğu belirlenmiştir. Ayrıca çalışmanın sonucunda, ebeveynlerin çocuklarına olan demokratik tutumlarının artmasıyla ergenlerin sürekli öfke, öfkeyi içte tutma ve öfkeyi dışa yansıtma durumunun azaldığı ve öfke kontrolünün arttığı; anne babaların otoriter ve koruyucu/istekçi tutum düzeyi yükseldikçe ergenlerin sürekli öfke, öfkeyi içte tutma ve öfkeyi dışa yansıtma durumunun arttığı ve de öfke kontrolünün azaldığı sonuçlarına da varılmıştır (Sağır, 2016).

Özyürek ve Özkan (2015), yaptıkları bir çalışmada ortaöğretime giden ergen bireylerin okula karşı olan öfkeleri ile algıladıkları ebeveyn tutumunun ilişkisini ele almışlardır. Çalışmanın sonucunda ebeveynlerini demokratik veya izin verici / müsamahakâr şekilde algılayan öğrencilerin, anne ve babalarını izin verici/ihmalkâr ve otoriter olarak algılayanlara oranla öfkelerini daha kabul edilebilir davranışlar şeklinde gösterdikleri sonucuna da ulaşılmıştır (Özyürek ve Özkan, 2015). Bu bilgiler ışığında çalışmamızın bulgularının da alandaki yazıyla benzer doğrultuda olduğu görülmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Çocuk ve ergenlerin öfke kontrol düzeylerine ebeveyn tutumlarının etkisinin incelendiği çalışma Diyarbakır İlinde yaşayan ve 8-18 yaş aralığında olan çocuk ve ergenlerle gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya 412 çocuk ve ergen katılım sağlamıştır.

Araştırmanın temel konusu olan öfke ifade tarzları üzerinde ebeveyn tutumlarının etkisinin incelendiği analizlerde bu iki değişkenin birbiri ile ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Araştırma sonucunda, otoriter tutum ile sürekli öfke alt boyutu arasında orta düzeyli ve pozitif yönlü ilişki, koruyucu tutum ile kontrollü öfke alt boyutu ile arasında orta düzeyli ve pozitif yönlü ilişki ve demokratik tutum ile kontrollü öfke alt boyutu ile arasında orta düzeyli ve pozitif yönlü ilişki, otoriter tutum ile dışa vurulan öfke alt boyutu ile arasında orta düzeyli ve pozitif yönlü ilişki olduğu görülmüştür. Bu bağlamda otoriter tutum sergileyen ebeveynlerin çocuklarının sürekli öfke düzeyleri diğer ebeveyn tutumunu sergileyenlere göre daha yüksek düzeydedir. Bu sonucun benzeri dışa vurulan öfkede de kendisini göstermekte ve otoriter tutuma sahip ebeveynlerin çocuklarının öfkelerini dışa vurma düzeyleri arasında diğer ebeveyn tutumlarına nazaran daha yüksek seviyede doğrusal bir ilişki olduğu görülmüştür. Kontrollü öfke alt boyutu ile koruyucu tutum ve demokratik tutum arasında orta düzeyli ve pozitif yönlü ilişki olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuçta çocuk ve ergenlerin öfkelerini kontrol altında tutabilmelerinde koruyucu tutum ve demokratik ebeveyn tutumunun önemli olduğunu göstermektedir.

Çalışmada elde edilen bulgular ışığında ebeveynlere, çocuk ve ergenlere olan tutum ve davranış biçimleri açısından yardımcı ve rehber olunmasının yararlı olacağı düşünülmektedir. Çalışmada açıkça görülmüştür ki ebeveyn tutum ve davranış tarzları çocuklar üzerinde etkilidir.

Bu bilgiler doğrultusunda aşağıdaki önermeler yapılabilir;

Çocukların öfke düzeyleri ile ilişkili olduğu sonucuna ulaşılan ebeveyn tutumlarına yönelik olarak, ebeveynlere yönelik tutum ve davranış seminerleri verilip bilinçlendirme sağlanabilir.

Öfke kontrolüyle ilgili çocukları destekleyebilmek adına okullarda çocuklara yönelik seminerler düzenlenebilir.

Bu çalışma sonuçları Diyarbakır İlinde yaşayan ve 8-18 yaş aralığında olan 412 çocuk ve ergenlerle gerçekleştirilmiştir. Bu araştırmanın bu grup ile sınırlı olması sebebiyle, benzer nitelikte araştırma yapacaklara farklı illeri de kapsayan gruplar ile çalışmaları önerilebilir. Aynı zamanda bu araştırmanın ışığında benzeri konularda araştırma yapacak olan bireylerin daha büyük bir örneklem grubu ile çalışmayı yönetmesi, daha çok kişiden veri toplaması, daha genel sonuçların elde edilmesi adına yararlı olacaktır.



KAYNAKÇA

- Aktürk, F. M. (2015). *Çocukları okul öncesi eğitime devam eden (5 yaş grubu) ebeveynlerin ana-baba tutumlarının farklı değişkenler açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Altuntaş, G. (2012). *Boşanmış ebeveynler ile boşanmamış ebeveynlerin lise birinci, ikinci, üçüncü sınıflarında okuyan çocuklarının sürekli öfke ve öfke ifade tarzı, benlik saygısı ve anksiyete düzeylerinin karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Arcan, K. (2006). *Özel okullara giden lise düzeyindeki ergenlerin, akademik başarıları ile algıladıkları anne-baba tutumları arasındaki ilişkilerin incelenmesi*, Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Arslan, G. ve Kabasakal, Z. (2013). Ergenlerin problem çözme becerileri ve ana-baba tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi, *Turkish Studies*, 8(6), 33-42.
- Atamer, A. ve Oral, G. (2004). Psikolojik kuramlar ve agresyon üzerine bir derleme. *Adli Psikiyatri Dergisi*, 43-57.
- Averill, J. R. (1983). Studies on anger and aggression: implications for theories of emotion. *American Psychologist*, 38(11), 1145-1160.
- Aydın, B. (1997). *Çocuk ve Ergen Psikolojisi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Vakfı Yayınları.
- Aydın, B. (2005). *Çocuk ve Ergen Psikolojisi*. (2. Baskı). Ankara: Nobel Yayınları.
- Aydoğdu, Fi, ve Dilekman, M. (2016). Ebeveyn tutumlarının çeşitli değişkenler açısından değerlendirilmesi. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(2), 570-585.
- Balat, G. U. (2010). İlköğretime başlayan çocukların anne babalarının çocuk yetiştirme tutumlarının okul öncesi eğitimden yararlanma düzeylerine göre incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 32(143), 89-99.
- Balkaya, F. (2001). Öfke: temel boyutları, nedenleri ve sonuçları. *Türk Psikoloji Yazıları*, 4(7), 21-45.
- Balkaya, F. ve Şahin, N. H. (2003). Çok Boyutlu Öfke Ölçeği, *Türk Psikiyatri Dergisi*, 14(3), 192-202.
- Baltaş, A., ve Baltas, Z. (2013). *Stres ve Başa Çıkma Yolları*. (30. Baskı). Ankara: Remzi Kitabevi.
- Bandura, A. (1977). *Social Learning Theory*, Englewood Cliffs, N J: Prentice-Hall.
- Baydar N., Akçınar B, ve İmer N. (2012). *Çevre, Sosyoekonomik Bağlam ve Ana Babalık*, İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

- Bazarbashi, F. (2014). *2-6 yaşlarda çocukları olan annelerin duygusal zekâ düzeyleri ve bazı demografik özellikleri ile çocuk yetiştirmeye yönelik tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Beck, A. T. (1976). *Cognitive Therapy and The Emotional Disorders*. Boston: International University Press.
- Bilge, F. (1997). Eğitim bilimleri öğrencilerinin sürekli kızgınlık düzeyleri ve kızgınlıklarını ifade biçimlerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(13).
- Budak, S. (2000). *Psikoloji Sözlüğü*, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Bulut, S. (2018). *Lise öğrencilerinin anne baba tutumlarına göre öfke ifade tarzlarının incelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Corey, M. S. (2005). *Psikolojik Danışma, Psikoterapi Kuram ve Uygulamalar*, Ankara: Mentis Yayıncılık,.
- Cüceloğlu, D. (2000). *İnsan ve Davranışı: Psikolojinin Temel Kavramları*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çağdaş, A. ve Seçer, Z. (2002). *Anne-Baba Eğitimi*, Konya: Eğitim Kitabevi.
- Çankaya, G. ve Ergin, H. (2015). *Çocukların oynadıkları oyunlara göre empati ve saldırganlık düzeylerinin incelenmesi*. Sözel Bildiri, Hacettepe Üniversitesi Kültür Merkezi, Sözel Bildiriler XI, Ankara, 283-297.
- Çankaya, İ. H. ve Arabacı, İ. B. (2010). Algılanan okul güvenliğinin öğretmen adaylarının öfke düzeylerine etkisi, *İlköğretim Online*, 9(3), 875-883.
- Çeçen, A. R. (2008). Öğrencilerinin cinsiyetlerine ve anababa tutum algılarına göre yalnızlık ve sosyal destek düzeylerinin incelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(3), 415-431.
- Çetinkaya, N. (2016). *4-5 yaş arası okul öncesi çocukların sosyal-duygusal uyumu ile anne-babaların çocuk yetiştirme tutumları arasındaki ilişki (Kars ili örneği)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kafkas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars.
- Deffenbacher, J. (1999). Cognitive behavioral conceptualization and treatment of anger. *Journal of Clinical Psychology*, 55(3), 212-309.
- Deković, M. ve Gerris, J. R. (1992). Parental reasoning complexity, social class, and child-rearing behaviors. *Journal of Marriage and the Family*, 54, 675-685.
- Demirçiler Mutlu, N. (2006). Psikoloji Ders Notları: 18.
- Demirel, F., Üner, A., & Kırımı, E. (2001). Van ili kırsalındaki annelerin çocuk beslenmesindeki alışkanlıkları ve uygulamaları. *Van Tıp Dergisi*, 8(1), 18-22.

- Demiriz, S. ve Öğretir, A. D. (2007). Alt ve üst sosyo-ekonomik düzeydeki 10 yaş çocuklarının anne tutumlarının incelenmesi. *Kastamonu eğitim dergisi*, 15(1), 105-122.
- Dönmezer, İ. (1999). *Ailede İletişim ve Etkileşim*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Dryden, W. (1990). *Dealing with anger problems: Rational-emotive therapeutic interventions*. Sarasota, FL: Practitioner's Resource Exchange.
- Ekşi , A. (1990). *Çocuk, Genç, Ana Babalar*. Ankara: Bilgi Yayınevi,.
- Erdoğan, H. T. (2015). *Ergenlerin anksiyete düzeylerinin öfke yönetimi becerileri ve öfkeyi ifade tarzlarına etkisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Erkan, S. ve Toran, M. (2004). Alt sosyo-ekonomik düzey annelerin çocuklarını kabul ve reddetme davranışlarının incelenmesi (Diyarbakır ili örneği). *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 27(27), 91-97.
- Ersen, H., İlnem, M. C., Havle, N., Yener, F., Karamustafalıoğlu, N. ve İpekçioğlu, D. (2011). Suç işlemiş kadınların sosyodemografik özellikleri, anne-baba tutumları ve öfke ifade biçimlerinin değerlendirilmesi. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 14(4).
- Gazda, G. (1995). *Human Relations Development*, Boston: Simon and Schuster Company.
- Geçtan, E. (2014). *Psikanaliz ve Sonrası*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Goleman, D. (1998). *Duygusal Zeka*. İstanbul: Varlık Yayınları.
- Gordon, T. (1999). *Etkili Anababa Eğitimi*, İstanbul: Ye-pa Yayınları.
- Kağıtçıbaşı, Ç. ve Cemalcılar, Z. (2014). *Dünden Bugüne İnsan ve İnsanlar Sosyal Psikolojiye Giriş*. İstanbul: Evrim.
- Kağıtçıbaşı, Ç. ve Cemalcılar, Z. (2017). *Dünden bugüne insan ve insanlar*. (20. Baskı). İstanbul: Evrim Kitabevi.
- Kanak, M. ve Pekdoğan, S. (2015). Ergenlerin utangaçlık düzeylerinin anne-baba tutumları ve bazı değişkenler açısından incelenmesi. *The Journal of Academic Social Science Studies*, (32), 513-525.
- Kapıkıran, N. A. (2005). *Üniversite öğrencilerinde ahlaki davranışın empatik eğilim ve kendini ayarlama açısından incelenmesi*. VIII. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi, Denizli.
- Karabulut-Demir, E. ve Şendil, G. (2008). Ebeveyn tutum ölçeği (ETÖ), *Türk Psikoloji Yazıları*, 11(21), 15-25.
- Karaca, M., ve Tatlılıoğlu, K. (2013). Öfke olgusu hakkında sosyal psikolojik bir değerlendirme, *The Journal of Academic Social Science Studies*, 6(6), 1101-1123.

- Kassinove, H. ve Tafrate, R. C. (2006). Anger-Related Disorders: Basic Issues, Models, and Diagnostic Considerations, Feindler, E. L. (Eds.), *Anger-Related Disorders* (pp. 1-27). Newyork: Springer Publishing Company.
- Kaya, A., Bozaslan, H. ve Gülten, G. (2012). Üniversite öğrencilerinin anne-baba tutumlarının problem çözme becerilerine, sosyal kaygı düzeylerine ve akademik başarılarına etkisi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18, 208-225.
- Keskin, G., Gümüş, A. ve Engin, E. (2011). Bir grup sağlık çalışanında öfke ve mizaç özellikleri. *Düşünen Adam Psikiyatri ve Nöroloji Bilimler Dergisi*, 199-208.
- Kılıçarslan, S. ve Atıcı, M. (2017). Ergenlerde görülen saldırgan davranışlarda ebeveyn ve ergenlere uygulanan psikoeğitim programının etkisinin incelenmesi. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(1), 20-41.
- Koç, Ö., Özkan, H. ve Bekmezci, H. (2016). Annelik rolü ve ebeveynlik davranışı arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi. *İzmir Dr. Behçet Uz Çocuk Hast. Dergisi*, 6(2), 143-150.
- Köknel, Ö. (1997). *İnsanı Anlamak*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Köknel, Ö. (2000). *Bireysel ve Toplumsal Şiddet*, (2. Basım). İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Köknel, Ö. (2005). *Kaygıdan Mutluluğa Kişilik*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Kulaksızoğlu, A. (1989). Ergen-aile çatışmaları ile annenin tutumları arasındaki ilişki ve ergenin problemleri, *M.U Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 1(1), 71-87.
- Kulaksızoğlu, A. (2011). *Ergenlik Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Lazarus, R. S. (1991). *Emotion and adaptation*. Oxford University Press on Demand.
- Manap, A. ve Kış, A. (2019). Cinseyete göre öfke düzeyinin incelenmesi: Türkiye’de yapılan tezler üzerine bir meta-analiz çalışması. *Turkish Journal of Educational Studies*, 6(3), 15-28.
- MEB (Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı). (2013). *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi*. Aile ve Çocuk. Ankara,.
- Montemayor, R. (1983). Parents and adolescents in conflict: All families some of the time and some families most of the time. *Journal of Early Adolescence*, 3, 83-103.
- Novaco, R. (1975). *Anger Control*. Canada: Health and Company.
- Novaco, R. W. (1976). A stress inoculation approach to anger management in the training of law enforcement officers. *American Journal of Community Psychology*, 5(3), 327-346.

- Öksüz, Y. (2002). Ergenin kişilik gelişiminde ebeveynin rolü. *Milli Eğitim ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 31, 19-24.
- Öngider, N. (2013). Anne-baba ile okul öncesi çocuk arasındaki ilişki. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 5(4), 420-440.
- Özer, A. K. (1994). Öfke, kaygı ve depresyon eğilimlerinin bilişsel alt yapısıyla ilgili bir çalışma. *Türk Psikoloji Dergisi*, 9(31), 12-25.
- Özmen, A. (2006). Öfke: Kuramsal yaklaşımlar ve bireylerde öfkenin ortaya çıkmasına neden olan etmenler. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 39(1), 39-56.
- Özmen, D., Özmen, E., Çetinkaya, A. ve Akil, I. Ö. (2016). Ergenlerde sürekli öfke ve öfke ifade tarzları. *Anatolian Journal of Psychiatry/Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 17(1), 65-73.
- Özmen, E., Özmen, D., DüNDAR, D. E., Çetinkaya, Ç. A. ve Taşkın, E. O. (2008). Yoksulluğun ergenlerin ruh sağlığına etkileri. *Türkiye'de Psikiyatri*, 10(2), 39-46.
- Özmen, S. K. (2004). Aile içinde öfke ve saldırganlığın yansımaları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 37(2), 27-39.
- Öztürk, C. ve Şanlı, D. (2007). Annelerin eğitim durumunun çocuk yetiştirme tutumlarına etkisinin incelenmesi. *Ege Pediatri Bülteni*, 14(3), 145-151.
- Özyürek, A. ve Özkan, İ. (2015). Ergenlerin okula yönelik öfke düzeyleri ile anne baba tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(2), 280-296.
- Özyürek, A. ve Tezel Şahin, F. (2005). 5-6 Yaş grubunda çocuğu olan ebeveynlerin tutumlarının incelenmesi, *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(2), 19-34.
- Sağır, D. (2016). *Ergenlerin sürekli öfke ve öfke ifade tarzlarının anne baba tutumları ile ilişkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Sarı, E. (2007). *Anasınıfına devam eden 5-6 yaş grubu çocukların annelerinin çocuk yetiştirme tutumlarının, çocuğun sosyal uyum ve becerilerine etkisinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Sarı, T. ve Özkan, İ. (2016). Ergenlerin öznel iyi oluşları ile algıladıkları anne baba tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi, *Düşünen Adam The Journal of Psychiatry and Neurological Sciences*, 29(2), 2016, 155-162.
- Say, G. (2016). *Problemlerle internet kullanımı ile ilişkili bazı değişkenler: Ebeveyn-ergen ilişki niteliği, yalnızlık, öfke ve problem çözme becerileri*. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Sayıl, M. ve Yağmurlu, B. (2012). *Ana babalık: Kuram ve araştırma*. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları, 81-127.
- Sayıl, M. ve Yağmurlu, B. (2012). *Ana Babalık: Kuram ve Araştırma*. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Senemoğlu, N. (2007). *Gelişim Öğrenme ve Öğretim Kuramdan Uygulamaya*. Ankara: Pegem Akademi.
- Serin, N. B. ve Genç, H. (2011). Öfke yönetimi eğitimi programının ergenlerin öfke denetimi becerilerine etkisi. *Eğitim ve Bilim*, 36(159).
- Sezer, Ö. (2010). Ergenlerin kendilik algılarının anne baba tutumları ve bazı faktörlerle ilişkisi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(1), 1-19.
- Soykan, Ç. (2003). Öfke ve Öfke Yönetimi, *Kriz Dergisi*, 11(2), 19-27.
- Steinberg, L. (2007). *Ergenlik*. (Edt. Figen Çok vd.) Ankara: İmge Kitabevi.
- Sukhodolsky, D. G., Kassinove, H. ve Gorman, B. S. (2004). Cognitive-behavioral therapy for anger in children and adolescents: A meta-analysis. *Aggression and Violent Behavior*, 9(3), 247-269.
- Sümer, N., Gündoğdu Aktürk, E. ve Helvacı, E. (2010). Anne-baba tutum ve davranışlarının psikolojik etkileri: Türkiye’de yapılan çalışmalara toplu bakış. *Türk Psikoloji Yazıları*, 13(25), 42-59.
- Sünbül, A. M., Muşta, M., Üre, Ö., Topsakal, C., Sarı, H., Izgar, H., Tutkun, Ö., Sürücü, A., Yılmaz, B. ve Ercan, Y. (2005), Öğretmenin Dünyası, *Odunpazarı Belediyesi Yayınları, Eğitim Dizisi*, 3(10), 49-67.
- Şahin, H. (2006). Öfke denetimi eğitiminin çocuklarda gözlenen saldırgan davranışlar üzerindeki etkisi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(26), 47-61.
- T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu. (1995). *Ailede Çocuk Eğitimi*. Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı.
- Taylor, E. (1988). Anger intervention. *American Journal of Occupational Therapy*, 42(3), 147-155.
- Thomas, S. P. (1993). *Anger and Its Manifestations in Women*. Newyork: Springer Publishing.
- Törestad, B. (1990). What is anger provoking? A psychophysical study of perceived causes of anger. *Aggressive Behavior*, 16(1), 9-26.
- Tuzgöl, M. (1996). Ana baba tutumlarının kişiliğin gelişimine etkisi. Kalkınmada anahtar. *Verimlilik Dergisi*, 90, 13.
- Ucur, Z. E. (2005). *Farklı aile tutumlarının okulöncesi dönem 5 yaş çocuklarının bilişsel performans düzeylerine etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Yağmurlu, B., Çıtlak, B., Dost, A. ve Leyendecker, B. (2009). Türk annelerin çocuk sosyalleştirme hedeflerinde eğitime bağlı olarak gözlemlenen farklılıklar. *Türk Psikoloji Dergisi*, 24(63), 1-15.
- Yavuz, K. E. (2004). *Ergenlik Döneminde Yaşam Becerileri Eğitimi*, Ankara: Ceceli Yayınları.
- Yavuzer, H. (2013). *Çocuk ve Ergen Eğitiminde Anne Baba Tutumları*. (4. Baskı). İstanbul: Timaş Yayınları.
- Yavuzer, H. (2018). *Çocuk Eğitimi El Kitabı*. (38. Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, Y. ve Karataş, Z. (2013). Ergenlerde otomatik düşünceler ile fiziksel saldırganlık arasındaki ilişkide öfkenin aracı rolü, *Türk Psikiyatri Dergisi*, 24(2), 117-123.
- Yeşilyaprak, B. (2000). *Eğitimde Rehberlik Hizmetleri*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Zillmann, D. (1971). Excitation transfer in communication-mediated aggressive behavior, *Journal of Experimental Social Psychology*, 7(4), 419-434.

EKLER

EK-A

EK-A: SOSYO-DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER FORMU

Sayın Katılımcı,

Bu anket formu, “ÇOCUK VE ERGENLERİN ÖFKE KONTROL DÜZEYLERİ ÜZERİNDE EBEVEYN TUTUMLARININ ETKİSİ” ni belirlemek amacıyla hazırlanmıştır. Anket üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm kişisel bilgileri belirlemeye yöneliktir. İkinci ve üçüncü bölüm de ise, araştırma konusuyla ilgili görüşleri belirlemeye yönelik ifadelerle yer verilmiştir. Aşağıdaki maddelerde belirtilen yargılarla ilgili görüşlerinizi objektif olarak içtenlikle cevaplamanız büyük önem arz etmektedir. Vereceğiniz cevaplar araştırma amaçları dışında başka bir yerde kullanılmayacaktır. Zaman ayırdığınız için teşekkür ederiz.

Pelda GÜL
İstanbul Gelişim Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Psikoloji Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Öğrencisi

BİRİNCİ BÖLÜM: KİŞİSEL BİLGİLER

Aşağıdaki ifadelerden size en uygun olanını lütfen çarpı işareti(X) koyarak işaretleyiniz.

KİŞİSEL BİLGİLER		
1. Cinsiyetiniz nedir?	(1) Kız	(2) Erkek
2. Yaşınız kaçtır?		
3. Anne Eğitim Durumu	(1) Okur Yazar Değil (2) Okur Yazar (3) İlkokul (4) Ortaokul	(5) Lise (6) Lisans (7) Önlisans (8) Lisansüstü
4. Baba Eğitim Durumu	(1) Okur Yazar Değil (2) Okur Yazar (3) İlkokul (4) Ortaokul	(5) Lise (6) Lisans (7) Önlisans (8) Lisansüstü
5. Ekonomik Seviyeniz	(1) Düşük (2) Orta	(3) İyi
6. Anne babanızın durumu?	(1) İkiside sağ ve birlikte (2) Anne vefat etmiş	(3) İkiside sağ ve boşanmış (4) Baba vefat etmiş

EK-B: SÜREKLİ ÖFKE (SL-ÖFKE) VE ÖFKE İFADE TARZI ÖLÇEĞİ (ÖFKE-TARZ)

İKİNCİ BÖLÜM: “Öfke Kontrol Düzeyleri” ile ilgili İfadeler

Sıra No	Bu kısımda, ““Öfke Kontrolü” ile ilgili ifadeler yer almaktadır. Lütfen aşağıdaki ifadeleri okuyup sağ tarafta uygun bulduğunuz sadece bir seçeneği (X) işareti ile işaretleyerek belirtiniz.	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1	Çabuk parlam					
2	Kızgın mizaçlıyım					
3	Öfkesi burnumda bir insanım					
4	Başkalarının hataları yaptığım işi yavaşlatınca kızarım					
5	Yaptığım iyi bir işten sonra takdir edilmemek canımı sıkır					
6	Öfkelenince kontrolümü kaybederim					
7	Öfkelenince ağzıma geleni söylerim					
8	Başkalarının önünde eleştirilmek beni çileden çıkarır					
9	Engellendiğimde, içimden birini vurmaya gelir					
10	Yaptığım iyi bir iş kötü değerlendirildiğinde çığına dönerim					
11	Öfkemi kontrol ederim					
12	Kızgınlığımı gösteririm					
13	Öfkemi içime atarım					
14	Başkalarına karşı sabırlıyım					
15	Somutur yada surat asarım					
16	İnsanlardan uzak dururum					
17	Başkalarına iğneli sözler söylerim					
18	Soğukkanlılığımı korurum					
19	Kapıları çarpmak gibi şeyler yaparım					
20	İçin için köpürürüm ama göstermem					
21	Davranışlarımı kontrol ederim					
22	Başkalarıyla tartışırım					

Sıra No	Bu kısımda, ““Öfke Kontrolü” ile ilgili ifadeler yer almaktadır. Lütfen aşağıdaki ifadeleri okuyup sağ tarafta uygun bulduğunuz sadece bir seçeneği (X) işareti ile işaretleyerek belirtiniz.	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
23	İçimde kimseye söyleyemediğim kinler beslerim					
24	Beni çileden çıkararak herşeye hemen saldırırım					
25	Öfkem kontrolden çıkmadan kendimi durdurabilirim					
26	Gizliden gizliye insanları epeyce eleştiririm					
27	Belli ettiğimden daha öfkeliyimdir.					
28	Çoğu kimseye kıyasla daha çabuk sakinleşirim					
29	Kötü şeyler söylerim					
30	Hoşgörülü ve anlayışlı olmaya çalışırım					
31	İçimden, insanların farketmediğinden daha fazla sinirlenirim					
32	Sinirlerim hakim olmam					
33	Beni sinirlendirene ne hissettiğimi söylerim					
34	Duygularımı kontrol ederim					

EK-C: EBEVEYN TUTUM ÖLÇEĞİ

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: “Ebeveyn Tutumu” ile ilgili İfadeler

Sıra No	Bu kısımda, ““Ebeveyn tutumu” konusunda, görüşlerinizi belirlemeye yönelik ifadeler yer almaktadır. Lütfen aşağıdaki ifadeleri okuyup Örgütsel adalet düzeyinizi değerlendirerek sağ tarafta uygun bulduğunuz sadece bir seçeneği (X) işareti ile işaretleyerek belirtiniz.	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1	Ben bir başkasıyla konuşurken çocuğumun araya girmesine izin veririm					
2	Çocuğumu, kendisi için yorucu olabilecek işlerden korurum					
3	Çocuğum söz dinlemediğinde ona vururum					
4	Çocuğumu başka çocuklarla kıyaslarım					
5	Çocuğumun iyi ve kötü davranışı karşısında neler hissettiğimi ona açıklarım					
6	Çocuğumu yola getirmek için onu azarlarım					
7	Çocuğuma karşı koruyucu davranırım					
8	Çocuğum iyi davrandığında onu överim					
9	Çocuğumun kişisel görüşlerine saygı gösteririm					
10	Çocuğumu bir şeyleri kendi başına yapması konusunda cesaretlendiririm					
11	Arkadaşları çocuğuma sataştığı zaman onu korurum					
12	Çocuğumun başkaları konuşurken araya girmesine izin veririm					
13	Çocuğumun cinsel konularda sorduğu soruları anlayacağı bir dilde doğru olarak cevaplarım					
14	Çocuğum yanlış bir şekilde davrandığında ona bağırırım					
15	Ebeveynlik konusunda bir yanlış yaptığımda çocuğumdan özür dilerim					
16	Çocuğumu, kendisi için zor olabilecek işlerden korurum					
17	Çocuğumun hastalanmasından endişe ederim					
18	Çocuğumun duygularını serbestçe ifade etmesine izin veririm					
19	Çocuğumun kendine özgü bir bakış açısı olduğunu kabul ederim					
20	Çocuğumun istediği saatte uyumasına izin veririm					
21	Çocuğum yanlış davrandığında, bunun neden yanlış olduğunu ona açıklarım					
22	Çocuğuma kızdığımda çocuğumu cezalandırırım					

Sıra No	Bu kısımda, ““Ebeveyn tutumu” konusunda, görüşlerinizi belirlemeye yönelik ifadeler yer almaktadır. Lütfen aşağıdaki ifadeleri okuyup Örgütsel adalet düzeyinizi değerlendirerek sağ tarafta uygun bulduğunuz sadece bir seçeneği (X) işareti ile işaretleyerek belirtiniz.	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
23	Fiziksel cezayı, çocuğumu disipline sokmanın bir yolu olarak kullanırım					
24	Çocuğumun hayal kırıklığına uğramaması için elimden geleni yaparım					
25	Çocuğumun büyüdükçe yeni şeyler denemeyi göze alması gerektiğine inanırım					
26	Çocuğumun her şeyi yapmasına izin veririm					
27	Çocuğumun yanlış davranışını görmezden gelirim					
28	Çocuğumun şımarıklıklarına göz yumarım					
29	Çocuğumu şımartırım					
30	Çocuğuma karşı çabuk öfkelenirim					
31	Çocuğumla aynı fi kirde olmadığımız zaman, benim fi kirlerimi kabul etmesi için onu zorlarım					
32	Çocuğum bana birşey anlatırken sözünü kesmeden dinlerim					
33	Çocuğuma bir şey alırken onun da fikrini alırım					
34	Çocuğumla her konuyu konuşabilirim					
35	Çocuğuma karşı sabırsızım					
36	En ufak bir hatasında, çocuğumu cezalandırırım					
37	Çocuğum için hemen hemen bütün eğlencelerimden fedakarlık ederim					
39	Çocuğumun kendi başına becerebileceği şeyleri denemesi için ona fırsat tanırım					
40	Çocuğuma bana sormaksızın şahsi eşyalarımın herhangi birini alıp kullanmasına izin veririm					
41	Çocuğumu, hayatın ufak tefek güçlüklerinden korurum					
42	Evimizde hangi televizyon programının izleneceği, çocuğumun isteğine göre belirlenir					
43	Çocuğumu yapabileceğinden fazlasını yapması için zorlarım					
44	Çocuğumu, onun cesaretini kırabilecek zor işlerden uzak tutarım					
45	Çocuğuma bağımsız olmayı öğrenmesi konusunda yardımcı olurum					
46	Çocuğuma, kurallara neden uyması gerektiğini açıklarım					
47	Çocuğuma yaptığı şeyin önemli olduğunu hissettiririm					

